

Коалиција „Сите за правично судење“ – Скопје
Мисија на ОБСЕ во Скопје

Натали Петровска, адвокат
Доцент д-р. Бобан Мисоски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје

АНАЛИЗА
НА ПОДАТОЦИТЕ ОД
НАБЉУДУВАНИТЕ СУДСКИ
ПОСТАПКИ ВО 2016 ГОДИНА

Натали Петровска, адвокат
Доцент д-р. Бобан Мисоски, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје

ОБСЕ Организација за безбедност и
соработка во Европа
Мисија во Скопје

Содржината на ова издание не секогаш ги одразува погледите или ставовите на Мисијата на ОБСЕ во Скопје. Мисијата се придржува до Одлуката PC.DEC/81 на Постојаниот совет на ОБСЕ.

Скопје, декември 2016 година

■ **ВОВЕД**

Коалицијата „Сите за правично судење“ е мрежа составена од 14 граѓански организации во која членуваат домашни здруженија на граѓани заради следење на судските процеси пред надлежните судови, со цел: а) осигурување на загарантираните права на правично судење, како што е предвидено со Уставот, законите и ратификуваните меѓународни договори; б) зголемување на јавната свест, посочување на потребните реформи и работа на истите во судските постапки; в) зголемувањето на практичните знаења на студентите на право; и д) зајакнување на улогата и капацитетот на невладините организации.

Поради сè поактуелната потреба од следење на судски предмети, а особено во областа на кривичното право, односно кривична постапка, Коалицијата, во текот на 2016г., со финансиска поддршка на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, го спроведуваше проектот „Зајакнување на независноста, транспарентноста и ефикасноста на судството преку набљудување на судски постапки, кој е продолжение на набљудувачките активности од изминатата година. Акцентот беше ставен на примената на новиот Закон за кривична постапка, во сите четири апелациони региони на земјата, поточно низ домашните основните судови, а со цел изготвување на анализа за состојбите која ќе содржи препораки за идни активности и реформи, со намера да се зајакнат капацитетите на судскиот систем во државата.

■ **МЕТОДОЛОГИЈА**

Набљудувачи

За потребите на овој проект и за изготвување на анализата, како финален продукт од расположливите податоци произлезени од следењето на судските постапки, ангажирани беа 15 набљудувачи со повеќегодишно искуство во набљудување на судски постапки низ државата. Потребно беше тие да имаат високо образование - правни студии и солидно познавање на кривичната материја, а особено кривично процесната, за да можат да ги лоцираат најчестите предизвици со кои се судираат судовите, и сите учесници во кривичната постапка, но и за да препознаат неадекватна, односно, нецелосна имплементација на Законот за кривична постапка.

Прашалник

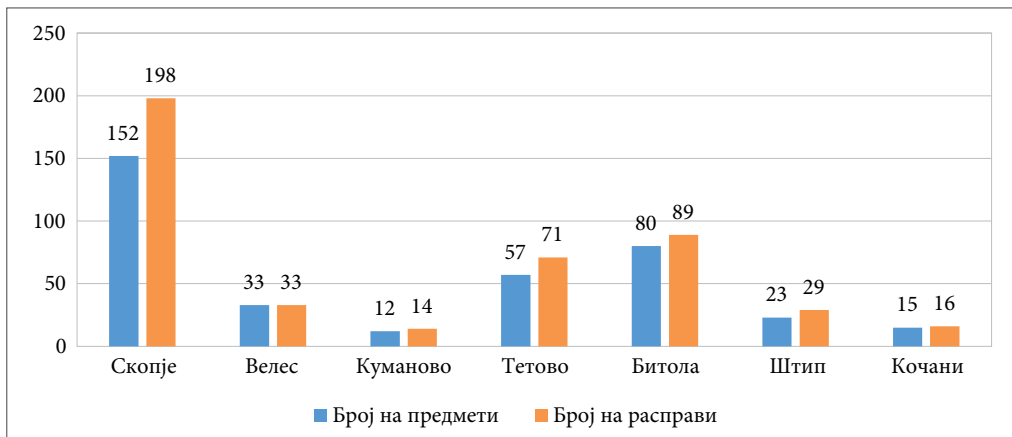
Набљудувачите, во процесот на прибирање на податоците од следењето, имаа на располагање алатка - прашалник, по чија насока се водеа низ системот на обработка на првичните информации и впечатоци кои ги стекнуваа од своето присуство во судниците. Поконкретно, по првично стекнатите целокупни информации од една расправа, според прецизно систематизираните 72 прашања во прашалникот, истите ги внесуваа своите прибрани податоци во мера и на начин кој би служел за потребите на оваа анализа. Прашалникот беше конципиран согласно редоследот и водењето на кривичната постапка пред надлежните судови, со акцент на некои од новите институти односно воведените новитети во Законот за кривичната постапка, а се разбира и со адаптиран простор за предочување на личната когнитивна перцепција на набљудувачите.

ОПШТИ ПОДАТОЦИ

Во рамките на овој проект системот за набљудување беше распространет на територијата на целата држава, односно на четирите апелациони подрачја, со тоа што акцентот беше ставен на судовите во Скопје (Основен суд Скопје 1), Велес, Битола, Штип, Тетово, Куманово и Кочани, а таргетирани беа 450 судски расправи односно 372 кривични предмета.

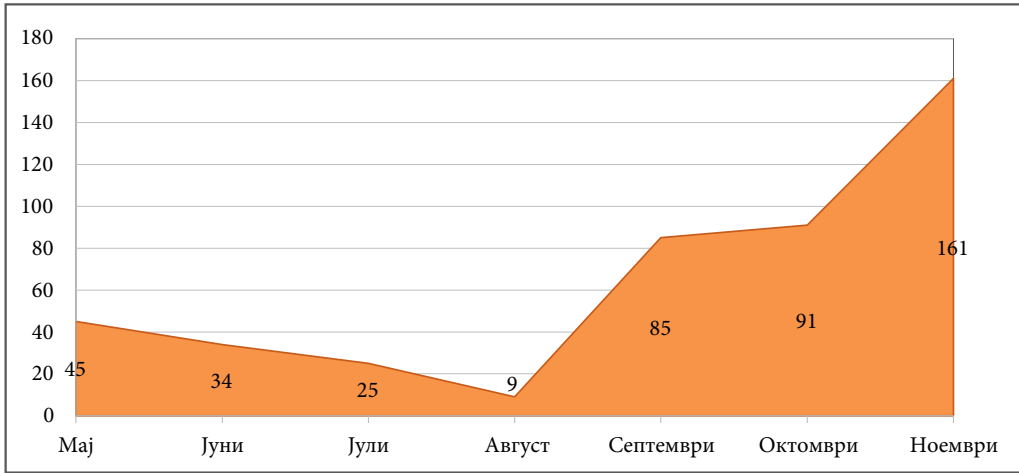
Од оваа вкупна бројка, во основниот суд Скопје 1, Скопје беа следени 198 расправи, односно 152 предмета, во Основниот суд во Велес 33 расправи и исто толков број на предмети, во Основниот суд во Куманово беа следени 14 расправи кои се однесуваа на 12 предмета, во Основниот суд во Тетово предмет на набљудување беа 71 расправи кои произлегоа од 57-те предмети, во Основниот суд Битола бројот на следени расправи е приближен на вкупниот број набљудувани предмети, во Основниот суд во Штип следевме 29 расправи кои се однесуваа на 23 предмета, и за крај, во Основниот суд во Кочани бројот на следени расправи исто така во голема мера се поклопува со бројот на предмети, односно 16 расправи во 15 предмети. Табеларен приказ на оваа статистика, подолу во табелата.

Статистика од бројот на набљудувани расправи наспроти бројот на предмети

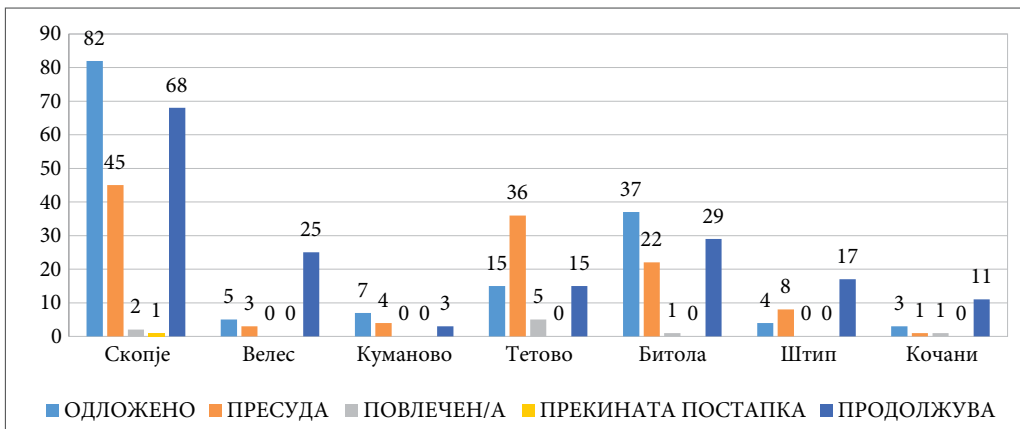
Со оглед на фактот дека во фазата на отпочнување на овој проект следеше и отпочнување на процесот на штрајк на судската администрација, кој траеше безмалку половина од периодот предвиден за набљудување, и самата динамика на набљудувањето не беше константна, односно варираше со свои најголеми пикови по завршување на штрајкот. Имено, како и во самиот табеларен приказ подолу, може да се забележи дека последните 3 месеца од процесот на набљудување се со најголем број расправи односно септември - 85, октомври - 91 и ноември - 161 расправа. Меѓутоа, она што остана впечатливо е трендот на одржување на расправи за време на штрајкот на судската администрација во Основниот суд Скопје 1 во Скопје. Додека во судовите низ државата имаше застој во работата, а во поголем дел од нив воопшто и не се одржуваа расправи, односно имаше целосна блокада, во Основниот суд Скопје 1 ова не беше случај. Во овој суд дел од судиите работеа и ги одржуваа закажаните расправи, а мал дел од нив се солидаризираа со администрацијата и воопшто не постапуваа, иако мораме да напоменеме дека тоа беа мал број на судии.

Расправи по месеци

Од прибраните податоци од вкупниот број на расправи кои беа предмет на набљудување низ судовите во државата, произлегува дека $\frac{1}{3}$ од расправите или 153 расправи се одложиле, 119 од нив завршиле со пресуда, во 9 е повлечен обвинителниот акт, на само 1 расправа е прекината кривичната постапка, додека пак 168 продолжиле со преземање на процесни дејствија во нив, видно и од самиот графикон подолу. Реално, оваа бројка фрапира, особено ако се земе предвид фактот дека во двете најголеми апелациони подрачја, Скопје и Битола, бројот на одложени расправи е видно поголем од останатите.

Статистика на процесни дејствија по судови

Ова одлагање на расправите, според податоците, се должи на повеќе околности предвидени и во самиот закон за кривична постапка, но и надвор од него. Имено, проблемите од видот на неуредна достава, непојавување на судски расправи на странки во постапката, но и на сведоци и вештаци се истакнуваат како теми за кои е неопходно да се разработат, се со цел унапредување и подобрување на системот на обезбедување на присуство на неопходните учесници во самата постапка. Од анализираниите податоци доаѓаат до статистика дека одлагањето на расправите во најголема мера се должи на

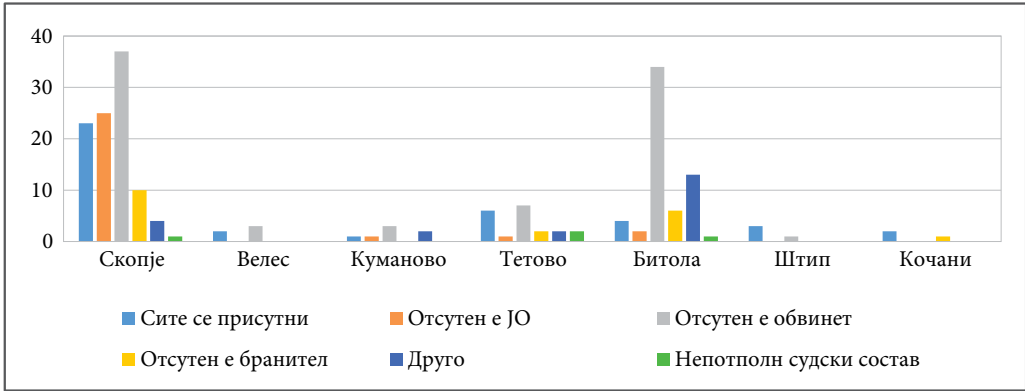
отсуство на обвинетиот во постапката - во 97 случаи односно расправи, потоа на јавниот обвинител - 32, на бранителот - 26, но и на непотполноста на судскиот состав назначен за работење на конкретен предмет - 4 случаи, а не е за потценување и бројката од 53 расправи кои се одложени по основ „друго“.

Како една од причините за недоаѓање на обвинетиот на расправите наведено е и неговото неспроведување од казнено поправните установи. Во некои случаи тоа се должи на некоординирана со системот за евиденција на спровод на лица лишени од слобода, во некои техничката неможност (која нужно е врзана со финансии) истиот да биде доведен во суд кога се работи за судење во градови надвор од подрачјата каде се казнено-поправните установи, а во некои пак и временското поклопување со одредени високо профилирани судски предмети поради кои целокупниот систем на одредено судско подрачје (во случајов Основен суд Скопје 1, Скопје) е практично блокиран и не функционира.

Законските одредби за отсуство на застапникот на обвинението односно приватниот тужител јасно упатуваат на неговата неопходност во самата постапка, меѓутоа и покрај овој факт, јавните обвинители отсутувале во постапката во 32 случаи, односно на 32 расправи, што упатува на висок процент од 20% како причина за одлагања од вкупниот број на одложени предмети. На оваа бројка се надоврзува и бројката од 26 расправи на кои отсутувал бранител на обвинетиот. Најчестата причина за овој факт е промената на бранители од страна на обвинетите и нивна синхронизација со веќе утврдени обврски во останати предмети, но и неопходноста за запознавање со фактите и доказите во предметот кое бездруго изискува време. И за крај, како причина за одлагање која е препишана на категорија „друго“, е најчесто отсуството на сведоци или вештаци во постапката, меѓутоа и потребата од изведување на некој доказ кој не е прибавен или пак вештачење кое се уште не било изготвено. Во овој конкретен случај под категоријата „друго“ одложени се вкупно 53 расправи.

Табеларниот приказ подолу дава осврт на одлагањата на судските расправи по градови и најчестите причини за истото. Ова, како што веќе напознавме, претставува еден од најгорчливите проблеми во правосудството кој се провлекува веќе неколку години наназад. Она што може да се извлече како заклучок од овој приказ е фактот дека бројот на одлагањата одат право-пропорционално со големината на градовите каде е вршено набљудувањето, па така, во Скопје и Битола, во однос на причините за одлагање на расправата исцрпени се сите опции наведени во прашалникот, за разлика од помалите градови, како на пример Велес и Кочани. Прво што паѓа во очи, видно и од табеларниот приказ подолу, е отсуството на обвинет како причина за одлагање и во Скопје и во Битола, но и отсуството на јавен обвинител (процентуално повеќе во Скопје).

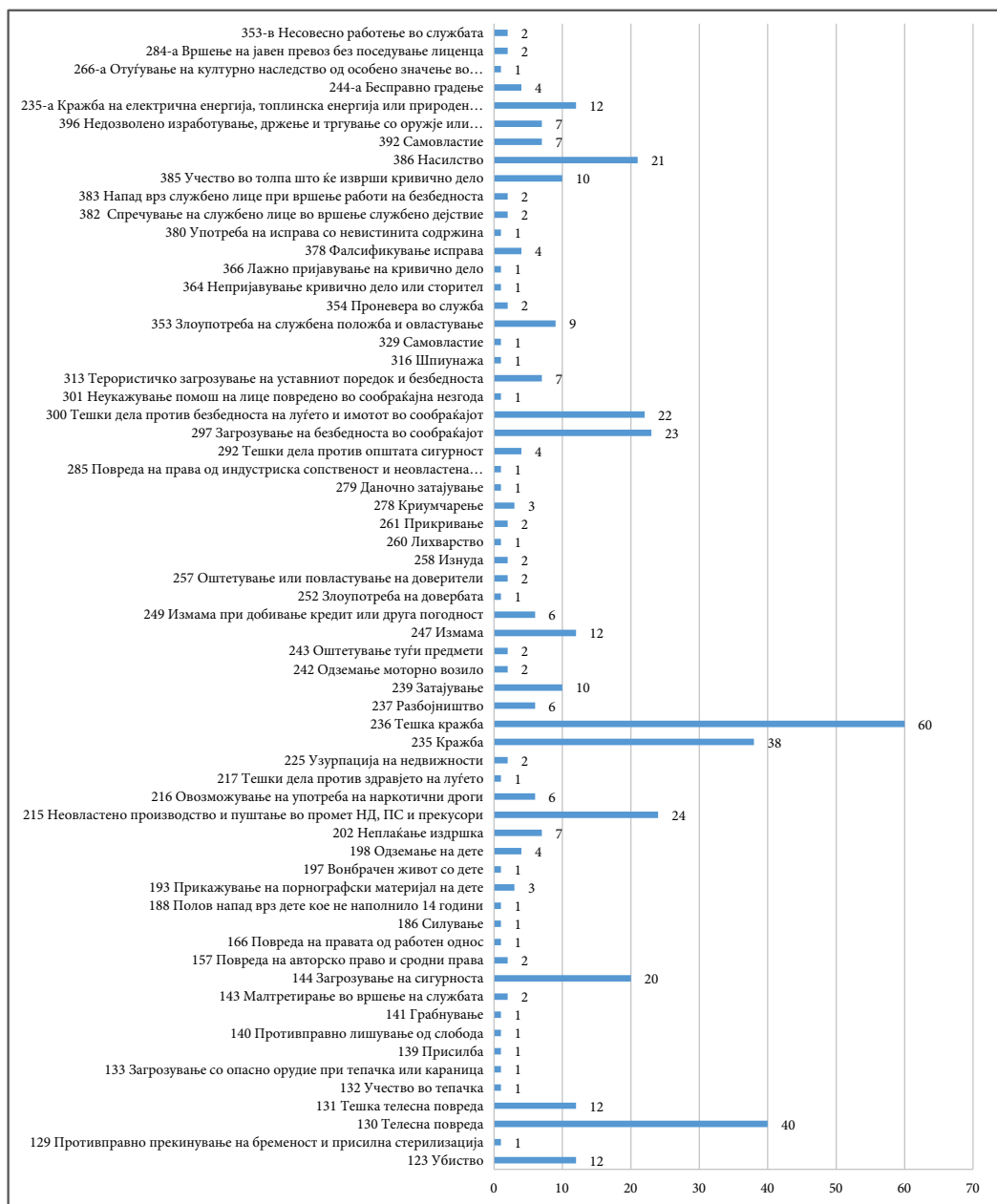
Причини за одлагање по градови

Имајќи ги во предвид минатогодишните податоци од извршеното набљудување, податоците од годинава не упатуваат на тренд на пораст, напротив, и минатата година и оваа, статистички $\frac{1}{3}$ од следените расправи се одложуваат, што само значи дека одлагањата на судските расправи и тоа како претставуваат проблем преку кој не треба туку така да се премине, туку за кој треба да се изнајдат законски решенија, со механизми за превенирање, кои би ја унапредиле постапката. Дали тоа би било подобра соработка на судските органи со оние кои се надлежни за спроведувања на лицата лишени од слобода, зашто нечесто отсуството на обвинетите во постапките не е по вина на судот, или пак можеби подоследна примена на одредбите кои се однесуваат на санкции за недоаѓањето на странки во постапката, во конкретниов случај јавното обвинителство, во секој случај неопходноста од подобрени решенија е и повеќе од видна.

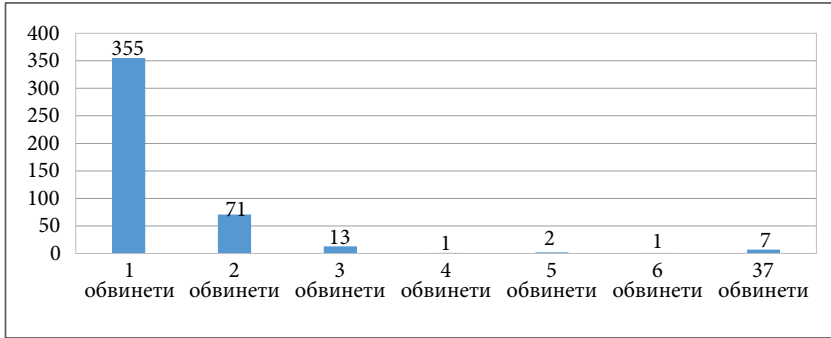
Според податоците добиени од спроведеното набљудување, во 450 од вкупно следените расправи, најчесто извршените кривични дела се однесуваат на главата „Кривични дела против имотот“ но и од главата „Кривични дела против животот и телото“, како и „Кривични дела против безбедноста на јавниот сообраќај“. Најзастапени кривични дела се делото „Тешка кражба“ и „Кражба“ во 60, односно 38 од набљудуваните расправи, а потоа делото „Телесна повреда“ во 40 од набљудуваните расправи, „Загрозување на сигурноста“ во 20 расправи, но и „Загрозување на безбедноста во сообраќајот“ во 23, односно „Тешки дела против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот“ во 22 од набљудуваните расправи.

Број на кривични дела

Во вкупно следените 450 расправи во текот на оваа година, набљудувачите евидентирале бројка од вкупно 815 обвинети кои се јавувале, како во предмети во кои има по само еден обвинет, така и во предмети со повеќе обвинети достигнувајќи и бројка од по 37 обвинети во еден предмет.

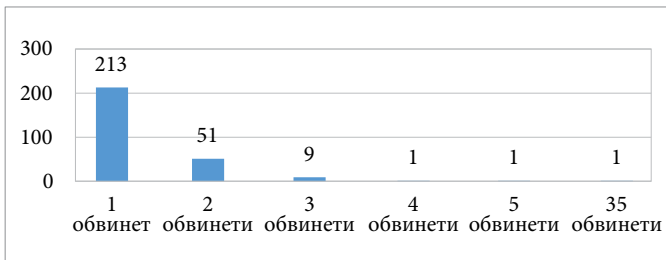
Број на расправи и обвинети во истите

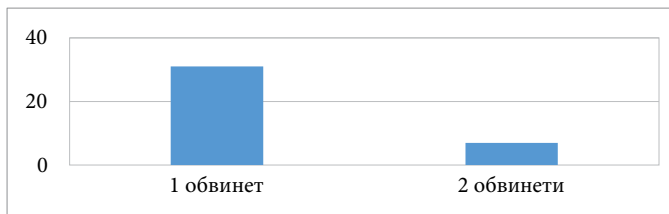
Правото на бранител е предвидено во чл.71 и чл.74 од ЗКП. Имено, законот предвидува секое лице осомничено или обвинето за кривично дело, да има право на бранител во текот на целата кривична постапка против него. При тоа, обвинетиот пред првото испитување или пред друго дејствие за кое таа постапка е предвидена со ЗКП мора да се поучи дека има право на бранител по свој избор со кого може да се советува, но и бранителот да присуствува на неговото испитување. Меѓутоа, во случаи кога обвинетиот е нем, глув или е неспособен самиот успешно да се брани или, пак, ако против истиот се води кривична постапка за дело за кое во законот е пропишана казна доживотен затвор, тој мора да има бранител уште при првото испитување. Неопходноста од бранител законот ја подразбира и во случаите кога е предвидена односно определена мерката притвор и тоа за времето додека трае притворот. Доколку дојде до ситуација, пак, да е задолжителна одбраната, а обвинетиот не земе свој бранител, тогаш претседателот на судот ќе му постави бранител по службена должност за натамошниот тек на постапката, сè до правосилноста на пресудата.

Од собраните податоци во текот на процесот на набљудување дојдовме до следната статистика: наспроти бројката од 276 обвинети кои имале ангажирано свои бранители, 38 од обвинетите имале поставено бранители по службена должност, додека пак 108 обвинети воопшто немале бранител.

Број на расправи каде обвинетиот имал бранител

Број на расправи каде обвинетиот имал бранител по службена должност

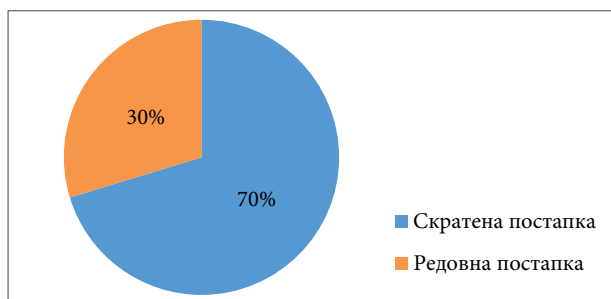

Број на расправи каде обвинетиот немал бранител

Законот за кривична постапка предвидува 4 вида забрзани постапки и тоа: 1) скратена постапка која се применува во предмети во кои е предвидена парична казна или казна затвор до 5 години, 2) постапка за донесување на пресуда врз основа на спогодба со јавниот обвинител и осомничениот, во која е предвидено спогодување во однос на санкцијата, 3) постапка за медијација во која учествува посебно трето лице - медијатор и 4) постапка за издавање на казнен налог со кој се предлага и изрекува определена санкција во случај на постоење на доволно докази за кривични дела кои спаѓаат во надлежност на судија поединец. Со оглед на фактот дека на набљудувачите од Коалицијата Сите за правично судење им е овозможен пристап и присуство единствено на постапките кои се водат во судот и за кои се одржуваат јавни расправи, истите имаат можност, покрај на редовните постапки, да присуствуваат на само една од предвидените забрзани постапки, а тоа е скратената. Па врз основа на тоа, од прибраните податоци доаѓаме до бројки од одржани 129 расправи во редовна постапка или број кој одговара на 30% од набљудуваните расправи и број од 305 во скратена постапка или број кој одговара на 70% од одржаните расправи.

Вид на постапка

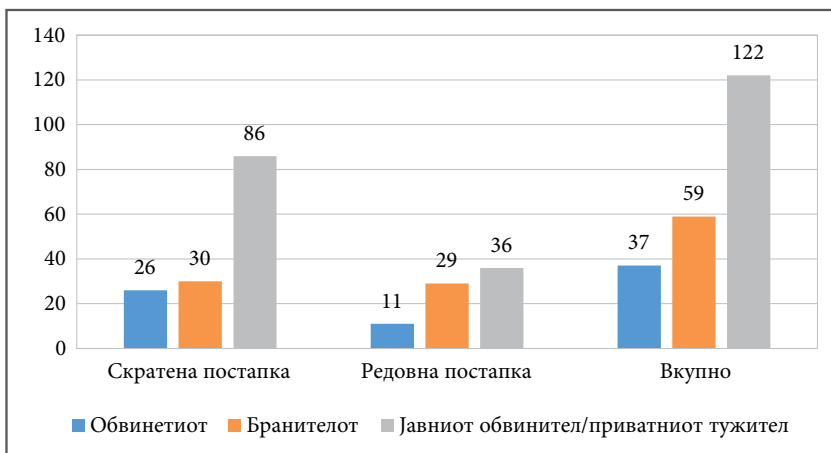

■ ГЛАВНА РАСПРАВА

Согласно законот за кривична постапка, по утврдувањето од страна на судијата, односно советот, дали на главната расправа се присутни сите оние кои се неопходни за одржување на истата, односно дали расправата може да се одржи и во отсуство на некои од повиканите лица, судот ја насочува главната расправа кон одржување на воведни говори. Овој процес отпочнува редоследно, со тоа што можноста за воведно излагање ја добива тужителот - застапникот на обвинението, односно на приватната кривична тужба, а потоа и бранителот, односно обвинетиот. Во овој дел од постапката, со почетокот на примената на овој институт, странките добиваат можност да изнесат решавачки факти кои имаат намера да ги докажуваат, да ги изложат доказите што ќе ги изведуваат и да ги определат прашањата по коишто ќе расправаат. Меѓутоа, ЗКП прави дистинкција помеѓу постапувањето на судот, и примената на овој институт во редовната, и во скратената постапка. Имено, кога станува збор за редовна постапка горенаведениот принцип на држење на воведен говор е правило, со тоа што одбраната секогаш има право да не дава воведни говори, но кога станува збор за скратена постапка, а тоа е во преку 80% од судските предмети, со оглед на тоа што тука се опфатени кривични дела за кои е предвидена казна затвор до 5 години, воведните говори на застапниците на обвинението се трансформираат во изнесување на содржина на обвинението, додека пак одбраната никаде во законот не е опфатена со свој придонес во воведувањето на решавачките факти во корист на одбраната. Па така, воведните говори, иако законски необврзувачки во скратената постапка, често знаат да бидат користени и од страна на бранителите.

Од обработените податоци кои произлегоа од набљудувањето, доаѓаме до бројка од вкупно 122 воведни говори одржани од страна на јавниот обвинител, 59 од бранителот и 37 од самиот обвинет. Табеларниот приказ подолу упатува на примената на овој институт во редовна и скратена постапка. Она што е специфично и што веднаш може да се забележи е дека во неколку наврати во редовна постапка, бранителите го искористиле своето право и да не одржат воведен говор, поточно во 7 набљудувани предмети. Наспроти она што не е предвидено во скратената постапка, во скоро 30% од случаите, бранителите сепак дале воведни говори, видно од графиконот подолу.

Примена на воведен говор од странките на постапката

Во рамки на прашалникот набљудувачите имаа за задача да оценат, согласно нивната индивидуална перцепција, дали од одржаниот воведен говор може да се утврди за кои решавачки факти понатаму ќе зборува и ќе ги докажува странката во постапката која го држи воведниот говор. Па врз основа на тоа собрани се следниве податоци:

-на 49% од расправите, воведниот говор на јавниот обвинител бил јасен, во 23% нејасен, а во 28% од воведните говори можело делумно да се утврди што изнесува и што ќе докажува обвинителот.

-на 77% од расправите, воведниот говор на бранителот бил јасен, во 8% нејасен, додека пак во 15% од воведните говори делумно можело да се утврдат фактите кои одбраната односно бранителот ќе ги докажува

-на 35% од расправите, воведниот говор истакнат од самиот обвинет бил јасен, во 6% нејасен, а во 59% од воведните говори делумно можело да се утврдат фактите на обвинетиот.

Од вака добиените податоци за воведните зборови несомнено може да се утврди дека бранителите на обвинетите се појасни и поконцизни во своите излагања од јавните обвинители, Исто така, големиот процент на делумно јасни факти и докази на кои се повикуваат обвинетите упатува на неопходноста од ангажирање на стручно лице, во случајов бранител, кој би ги застапувал нивните интереси и кој уште со самото отпочнување на постапката ќе му претстави јасна слика на судот за интенциите во поглед на предлагање на докази и теоријата на случајот кој ќе го застапува. Меѓутоа, потребно е да се напомене и дека дел од овие воведни говори на обвинетите, според прашалниците на набљудувачите, се дадени во присуство на нивните бранители.

Исто така, неизбежно е да се потенцира забележаната недоследност во постапувањето на јавните обвинители од аспект на сведување на она што би требало да биде воведен говор на „голо“ читање на обвинителниот акт, без притоа да биде изнесена теоријата на случајот, односно тезата која се застапува, а уште помалку, пак, определување на правни прашања по кои ќе расправа, сè со цел да се докаже основаноста на обвинението. Од обработените податоци доаѓаме до статистика дека во преку 70% од случаите каде јавниот обвинител држел воведен говор, истиот бил сведен на читање на обвинението, а не на подетално образложение што од истото би произлегло. Со така дадените воведни говори, ниту на судот му е јасно што обвинителот ќе докажува, ниту на одбраната ѝ е јасна тезата на обвинителот за основаноста на обвинението и како планира да ја докаже.

■ ПРИЗНАНИЕ НА ВИНА

Набљудувачите беа присутни на 95 рочишта на кои обвинетиот дал признание за вината. Во оваа прилика ќе ги анализираме добиените податоци во однос на законитоста на признание, улогата на судот и на странките во текот на признание, како и определени околности на признание во однос на некои специфични институти од кривичната постапка што директно влијаат врз оправданоста и врз законитоста на признание на вина. Во таа насока, анализирани ќе бидат податоците за примена на притворот во текот на расправите каде е дадено признание за вина, како и количеството на изведени докази од страна на судот при донесувањето на одлуката за одмерување на видот и висината на кривичната санкција во услови на дадено признание за вина во текот на првото рочиште од главната расправа.

Па така, во подолу прикажаниот табеларен приказ се гледа трендот на поднесените признанија за вина, односно од вкупно набљудувани 450 рочишта од кои 153 биле одложени,

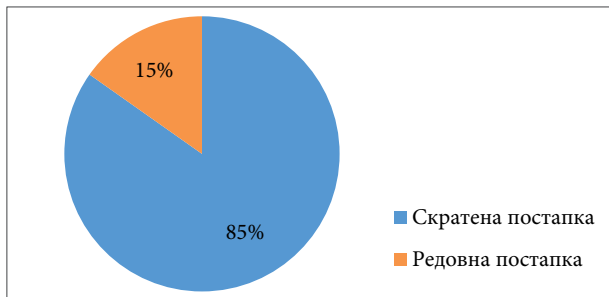
набљудувачите биле присутни на 95 рочишта на кои било дадено признание за вина од страна на обвинетиот. Споредено со бројот на вкупно одржаните рочишта (168) може да се заклучи дека податоците за признанието за вината на обвинетиот претставуваат особено релевантен податок за донесување заклучоци. Дотолку повеќе, од вкупно анализираниите пресуди – 119 дури 95 биле донесени по пат на признание за вина.

Признание и вид на кривична постапка			
	Скратена постапка	Редовна постапка	Вкупно
Признание	78	14	92

Вака добиените податоци го генерираат заклучокот дека признанието за вина е присутно и е заживеан институт во националниот систем на казнена правда. Дотолку повеќе, може да се заклучи дека овој институт е препознаен од страна на субјектите во кривичната постапка како ефикасна алатка за брзо, ефикасно и ефективно завршување на кривичните постапки. Како дополнителен аргумент во поглед на зголемувањето на примената на овој институт може да ни послужи и податокот од минатогодишните набљудувани предмети, каде биле забележани 70 предмети на признание на вина од страна на обвинетиот од вкупно набљудувани 550 рочишта, за разлика од оваа година кога имаме зголемување од повеќе од една третина, односно биле забележани 95 предмети во кои обвинетиот дал признание на вината на главната расправа од вкупно набљудувани 450 рочишта.

Сепак, доколку се анализираат годишните извештаи на основните судови¹ ќе се забележи дека примената на признанието не е во толку висока мерка како кај набљудуваните предмети, но сепак стои заклучокот за сè пофреквентната примена на овој институт.

Признание во скратена постапка

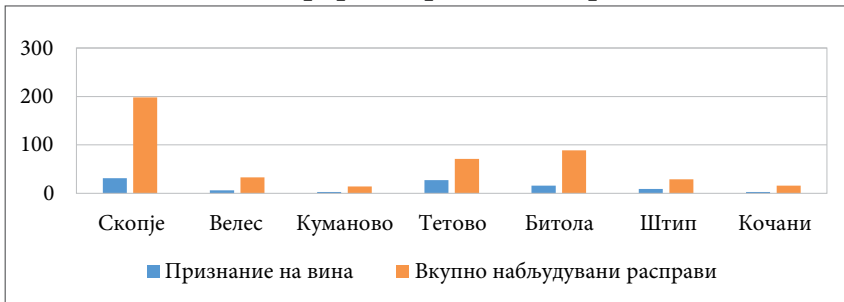

Во поглед на применливоста на овој институт, аргумент повеќе е и фактот дека од анализираниите податоци добиени од страна на набљудувачите овој институт во најголема мерка, од околу 85%, се применува во скратената постапка, односно за кривичните дела за кои е предвидена казна затвор до 5 години. Овој податок само говори во прилог на

1 На пример, види го Годишниот извештај за работата на ОС Скопје 1 за 2015 г., достапен на: http://osskopje1.mk/cms/FCKEditor_Upload/gizv15.pdf

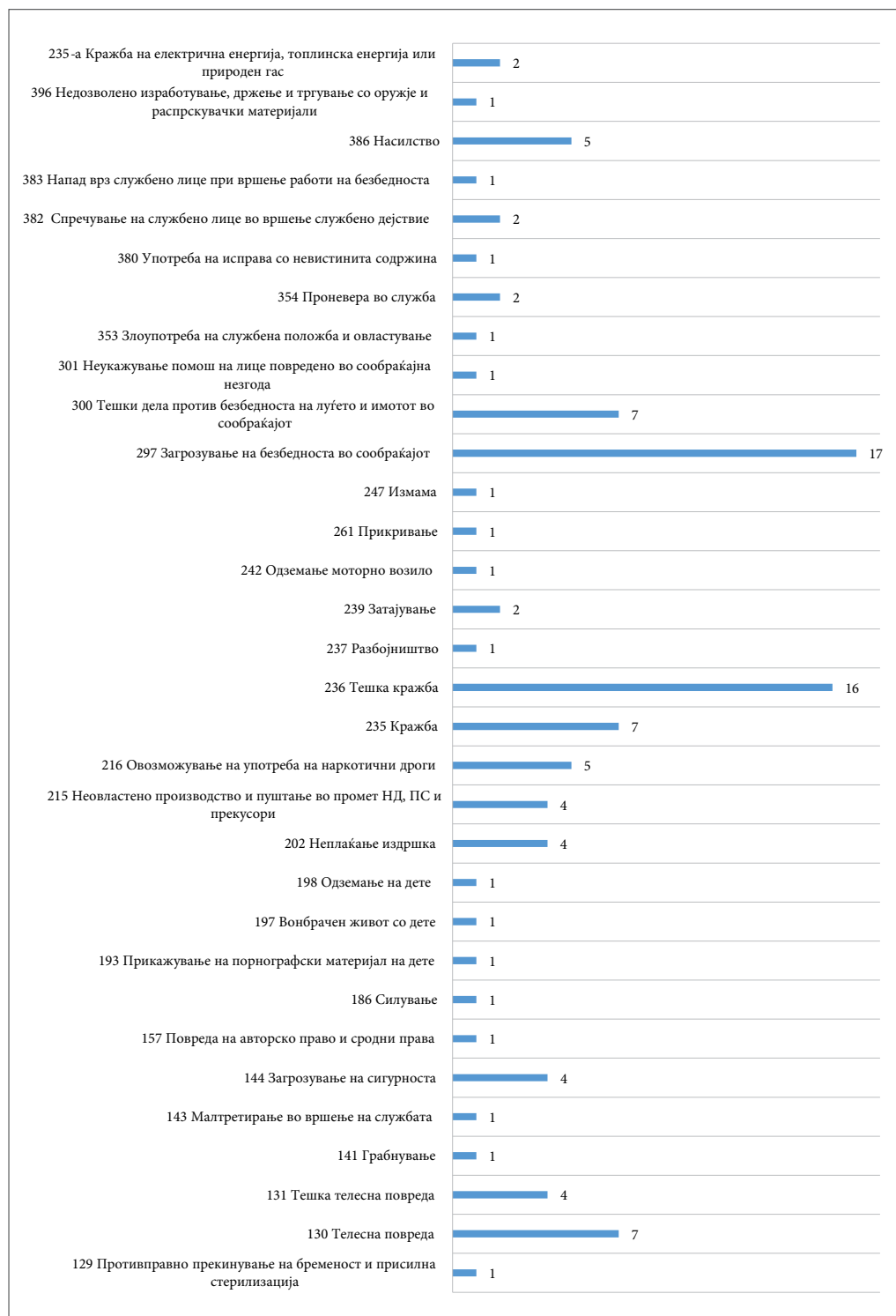
тезата дека судовите се чувствуваат сигурни при примената на овој институт за полесните кривични дела, додека во корелација со податоците од годишните извештаи од судовите, како и податоците добиени од набљудувачите, се добива заклучокот дека овој институт не толку често се применува за потешките кривични дела. Ваквиот податок само го потврдува фактот дека се работи за нов институт, па судовите, разбирливо, имаат определени резерви при неговата примена во однос на потешките кривични дела.

Признанија на вина наспроти вкупен број на мониторирани предмети по градови

Во поглед на географската распространетост на дадените признанија за вина во однос на вкупно набљудуваните рочишта се забележува фактот дека, генерално, признанието било евидентирано во околу една петтина од набљудуваните рочишта, односно околу 20 проценти. Од овој тренд отскокнуваат Основниот суд Скопје 1 и Основниот суд во Тетово. Па така, во Основниот суд Скопје 1 имаме најниска бројка на набљудувани рочишта на кои обвинетиот дал признание на вина, односно околу 16 проценти од вкупно набљудуваните рочишта, додека најчесто признанието за вина било давано на рочиштата пред Основниот суд во Тетово, во повеќе од една третина или околу 38 проценти од набљудуваните рочишта.

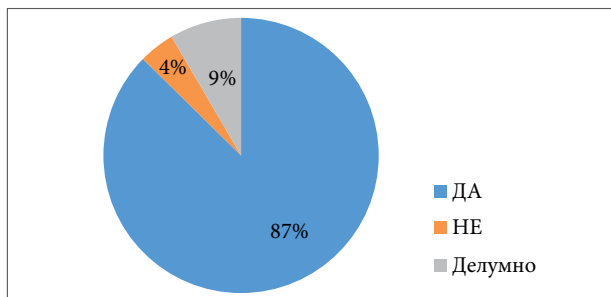
Признание според кривичното дело

Во однос на видот на криминалитетот за кој обвинетите биле подготвени да дадат признание, може да забележиме дека се работи, генерално, за широка палета на кривични дела. Ова во споредба со статистичките годишници за движењето на криминалот², пак, ни го генерира заклучокот дека обвинетите биле подготвени да дадат признание начелно за сите кривични дела, односно трендот на признанијата го следи трендот на кривичните дела за коишто се водат постапки пред основните судови. Односно, најмногу дадени признанија има за кривичните дела против животот и телото, имотот и против безбедноста на јавниот сообраќај. Па потоа за кривичните дела против службената положба и против половиот морал и половата слобода. Од ваквите податоци произлегува заклучокот дека признанието на вината на обвинетиот во текот на главната расправа не зависи од видот на кривичното дело. Ваквиот заклучок генерално е позитивен бидејќи не детектира селекција на признанието во однос на видот на кривичното дело. Во таа насока, како дополнителен заклучок се наметнува тезата дека подготвеноста на обвинетите да дадат признание зависи од фактот во која мера предметот и кривично правниот настан е истражен од органите на прогонот, односно во која мера е добро подготвено обвинението.

Следните графикони се однесуваат на анализата на процедуралните правила за прифатливост и законитост на признанието. Така, согласно законската обврска од членот 74 од ЗКП за задолжително присуство на бранителот во текот на давањето на признанието на обвинетиот, од анализираните податоци добиени од набљудувачите може да заклучиме дека бранителот на обвинетиот бил присутен во сите случаи.

Дали беа поставени прашања за да се провери признанието во правец на сите одбележја на кривичното дело?

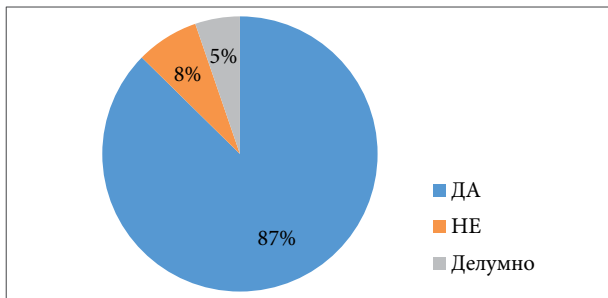

Во поглед на податоците за проверката на сите обележја на казненото дело, може да заклучиме дека судиите, при оценката на даденото признание, во голема мерка му објасниле на обвинетиот за што е обвинет, односно за што дава признание. Сепак, сè уште е присутна практиката, иако со минимално подобрување во однос на минатата година (87% во однос на 82%), дека судиите само им го читаат обвинението на обвинетите, или само им го објаснуваат процесот на утврдување на видот и одмерувањето на висината на санкцијата, согласно одредбите од Законот за утврдување на видот и одмерување на висината на кривичната санкција. Оттука, следува заклучокот дека судиите би требало да посветат поголемо внимание како на обвинетиот, така и на неговиот бранител во поглед на барањето за давање на соодветна правна помош на нивните клиенти, при објаснувањето на битието на кривичното дело, доказите со кои обвинителот го поткрепува тоа битие, како и начинот на сторувањето на кривичното дело. Судот би требало да биде целосно убеден дека обвинетиот го сторил токму

2 Види: Статистички годишник за 2015 г., достапен на: <http://www.stat.gov.mk/OblastOpsto.aspx?id=6>

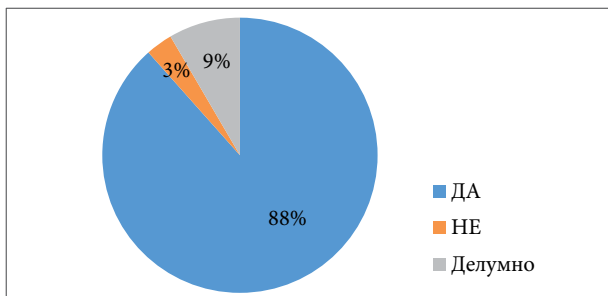
наведеното во обвинението за кривичното дело, односно, токму делото коешто обвинетиот го признал во текот на главната расправа. Па така, неприфатлива е практиката судот само да го чита обвинението, или практиката наведена во еден од прашалниците од набљудувачите каде обвинетиот рекол дека признава, но дека делото не било сторено на начинот наведен во обвинителниот акт. Ваквото противење на обвинетиот или негова корекција на обвинението при давањето на признанието не би смеело да биде прифатено од страна на судот како доброволно признание за конкретното дело наведено во обвинението и судот би требало да го одбие истото и да продолжи да ја води главната расправа како воопшто да не било дадено признанието, во смисла на членовите 381 и 334 од ЗКП.

Дали беа поставени прашања за да се провери доброволноста на признанието?

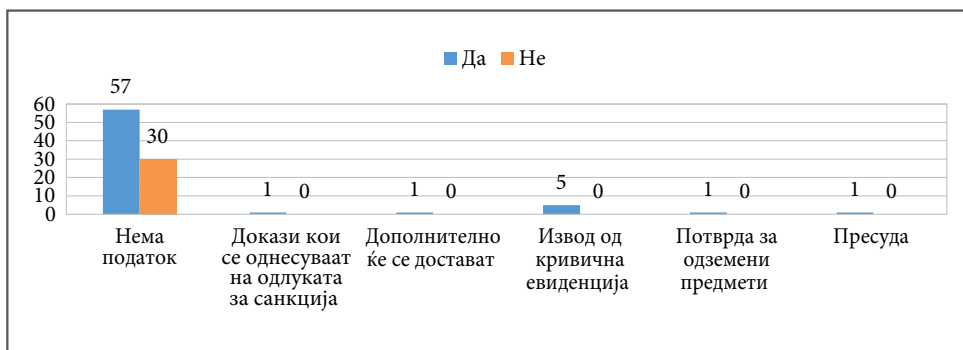
Интересен е податокот дека во 13% од набљудуваните рочишта на кои било дадено признание за вина од страна на обвинетиот набљудувачите забележале недоследност во поглед на доброволноста. Тоа значи дека во 11 случаи обвинетиот не го дал признанието доброволно или имал определени резерви, но судот овие резерви не ги зел предвид и го прифатил ваквото манливо признание. Излишно е да се напомене дека ваквата практика на судот треба да се искорени, особено имајќи ја предвид улогата на судот во постапката на признание за вина или во постапката за спогодување за видот и висината на кривичната санкција, каде тој се јавува како гарант и заштитник на правата на обвинетиот. Со ваквата практика, само се стимулира неправилната примена на признанието за вина и се толерира тактиката на овластениот тужител на пронаоѓање на жртвен јарец, со цел само процесирање на предметите низ судските лавиринти, без притоа водење сметка ниту за тоа кој е вистинскиот сторител на кривичното дело, ниту за заштита на правдата.

Дали беа поставени прашања за да се провери свесноста на обвинетиот за последиците од признанието?

Во ист процент од случаите набљудувачите забележале и недостаток во свеста кај обвинетиот во поглед на признанието. Притоа, се работи за детектираните случаи од страна на набљудувачите каде судот воопшто не посветил внимание на противењето на обвинетиот при давањето на признанието, што само може да го наметне заклучокот дека во овие случаи се работи за изнудено признание. Интересен е податокот од набљудувачите кога судот во еден случај дури и директно му советува на обвинетиот да го признае делото, сè со цел да не се покрене обвинение против негов близок повозрасен роднина, на чие име и гласело броилото во случај кога јавниот обвинител го обвинил обвинетиот за сторено кривично дело кражба на електрична енергија по членот 235-а од КЗ. Па така, во овие случаи наместо судиите да ги бранат интересите на правдата и да бидат непристрасни, всушност имале оформен став во однос на вината на обвинетиот без оглед на неговата одбрана и без да ја имаат предвид пресумпцијата на невиност на обвинетиот. Притоа, и покрај евидентното благо подобрување во однос на минатата година, сепак, загрижува фактот дека сè уште постојат определени случаи кога судот наместо да биде пасивен арбитер во текот на оценката на доброволноста и на свеста на обвинетиот за признанието, тој активно ги застапува интересите на една од странките, а спротивно на интересите на правдата. Во таа насока, се наметнува заклучокот за дополнителен тренинг на судиите со цел проактивна заштита на правдата во услови на дадено признание во текот на главната расправа, односно зголемување на нивната активна улога при оценката на даденото признание. Улога што се ближи со улогата на судот во мешовитата кривична постапка. Односно, со цел да утврди дали обвинетиот го дал признанието слободно и со целосна свест за сите последици од истото судот може и треба да биде активен, па дури и инквизиторен при оценката на признанието, на тој начин што може дури и да побара дополнителни докази или изјави од обвинетиот во насока на целосно расветлување и објаснување на кривично правниот настан со цел да се увери дека навистина обвинетиот е сторител на делото што го признава³.

Дали се изведоа докази по признание на вина?

Па така, од податоците е евидентно дека судот изведува релативно малку докази со кои би го поткрепил признанието, а пресудата во најголема мерка ја темели врз исказот, односно врз признанието на вината од страна на обвинетиот. Набљудувачите само во девет од набљудуваните рочишта забележале изведување на докази во правец на одмерување на видот и висината на кривичната санкција. Притоа, уште попроблематичен е фактот дека во половина, односно во 5 од овие рочишта судот како доказ единствено ја извел претходната

³ Види: Misoski B., Ilik Dimoski D., Judges' Role in the Evaluation of the Defendant's Plea within the Sentence Bargaining Procedure, *Journal of the Faculty of Security*, Skopje, University St. Klement of Ohrid, Bitola, 2016.

осудуваност на обвинетото лице. Притоа непотребно е да се елаборира проблематичноста на претходната осудуваност како *prima facie* доказ. Од едноставна причина што повратот, односно, претходната осудуваност⁴, само по себе не е доволна основа за утврдување на криминалниот начин на живот на една личност. Претходната осудуваност треба да се анализира од аспект на видот на кривичното дело за кое претходно обвинетиот бил осуден, времето поминато од претходната осуда до моментот на давањето на признанието и се разбира, начинот на живот на обвинетиот во овој период. Нешто што едноставно не е можно да се утврди преку една едноставна математичка операција за сметање на претходната осуда како девет поени⁵, во насока на добивање на построга казна.

Согласно ваквите податоци нужно се наметнува заклучокот дека е неопходно судот да има активна улога во текот на доказното рочиште, односно да има овластување да побара од странките да изведат докази во количина и квалитет што се неопходни за судот да може целосно да го прифати признанието на вината на обвинетиот како правилно и правично, а потоа и да ја одмери и соодветната санкција. Причините за ваквото изведување на доказите не се лоцираат само во улогата на судот, туку се должат и на определени недоречености и во самиот ЗКП. Имено, во ЗКП е предвидено дека странките ги предлагаат доказите, а судот по добиеното признание за вината од страна на обвинетиот пред себе го има само пописот на доказите што би се извеле во текот на доказната постапка, како поткрепа на обвинителниот акт (чл. 321, ст. 2 од ЗКП). Тоа значи дека судот однапред не знае и не може да знае дали некој од наведените докази може да одад во прилог на признанието или не и во која мерка некој од овие докази може да придонесе кон утврдувањето на видот и одмерувањето на кривичната санкција. Дотолку повеќе е присутна и дилемата дали некоја од странките би имала интерес за целосно расветлување на доказите преку обемните методи на директно и вкрстено испрашување на сведоците во услови кога обвинетиот дал признание на вината.

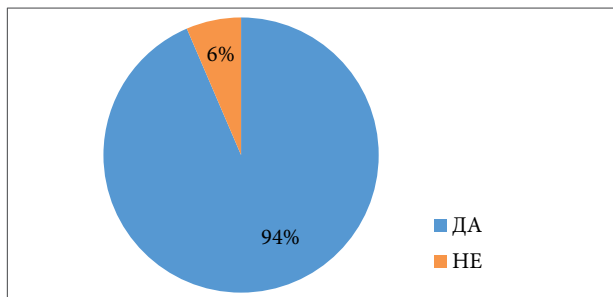
Токмузатоа, неопходна е реформа на ЗКП и тоа во насока на модифицирање на одредбите со кои се уредува главната расправа, на тој начин што би се прифатило „оригинерното“ решение присутно во системот на казнената правда на САД, а тоа е одржување на посебно рочиште за утврдувањето на видот и за одмерувањето на висината на санкцијата. Токму преку ова рочиште би се избегнала дилемата во која се наоѓаат домашните судови, заради сегашните одредби од ЗКП, според кои нема ефикасно средство за изведување на докази за поткрепа на признанието и на одмерувањето на најсоодветната санкција, па неопходно се потпира само врз наједноставните докази, односно врз евиденцијата за претходната осудуваност, како и врз и онака спорните⁶ одредби од Законот за одредувањето на видот и на одмерувањето на висината на санкцијата.

Во врска со прашањето пак, „Дали бранителот имал доволно време да го посветува обвинетиот?“, набљудувачите имале можност да оценат само во една третина од набљудуваните рочишта на кои обвинетиот дал признание. Според податоците од 31 одговор, во 94% од случаите набљудувачите забележале дека обвинетиот имал доволно време да се посветува со својот бранител, додека во 6% утврдиле дека обвинетиот не се посветувал или немал доволно време да се посветува со својот бранител.

4 Види: Груевска Дракулевски А., Рецидивизам и затвор, Графоден, Скопје, 2016 г.

5 Согласно одредбите од Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казните, Службен весник бр. 199/2014.

6 Види: Бужаровска Г., Тупанчески Н., Sentencing Guidelines, “Парадоксот на македонското законодавство”, Правник, бр. 238, Ноември, 2015 Скопје.

Сепак, ваквите податоци не би можеле да бидат премногу проблематизирани, од едноставна причина што, доколку обвинетиот имал бранител и во текот на претходните фази од кривичната постапката, очекувано е дека признанието би било веќе договорено и елаборирано со неговиот бранител.

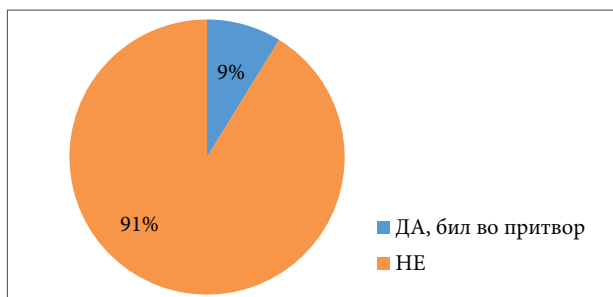
Проблематична би била практиката доколку се работи за случаи кога обвинетиот немал бранител, а одлучил да даде признание, па дури тогаш ангажирал бранител или судот му определил бранител по службена должност. Во овие случаи сметаме дека е неопходно судот да им даде доволно време на обвинетиот и на бранителот, со цел бранителот да му ги објасни последиците на својот клиент од даденото признание.

Дотолку повеќе, доколку овие забелешки во 6% од рочиштата спаѓаат во оваа ризична група, тогаш ваквата практика на судот би морала да биде искоренета и не би смеела да се толерира од ниту една од странките, без оглед колку прифаќањето на признанието на обвинетиот од страна на судот им оди во корист, како на обвинетиот и неговиот бранител, така и на јавниот обвинител. Ваквата практика е противправна и спротивна на интересите на правдата.

■ ПРИТВОР И МЕРКИ ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ ПРИСУСТВО

Во Законот за кривична постапка, согласно членот 144, се предвидени следните мерки за обезбедување присуство: покана, мерки на претпазливост, гаранција, приведување, лишување од слобода, задржување, краткотраен притвор, куќен притвор и притвор. Притоа, од оваа палета на мерки, набљудувачите биле присутни само на 34 рочишта на кои обвинетите лица биле во притвор (табела подолу), додека полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетото лице биле применети само во 14 случаи.

Набљудувани рочишта на кои обвинетиот бил во притвор

Од добиените податоци, може да се забележи тенденцијата дека нема преширока употреба на притворот од страна на судот во анализираните предмети документирано од страна на набљудувачите, односно тој се движи околу 8 проценти во набљудуваните предмети. Сепак, имајќи ги предвид типот на кривичните дела за кои биле спроведени набљудувања на рочиштата, може да заклучиме дека притворот не се применува во особено низок или занемарлив процент во однос на останатите рочишта. Притоа, загрижува фактот нотирани од страна на набљудувачите дека сè уште опстојува практиката кај судот да не даде соодветни образложенија за причините за определувањето на притворот, ниту реално ценење на факторите и нивното нотирање во решенијата за продолжување на мерката притвор од страна на судот⁷.

Покрај примената на мерката притвор, набљудувачите забележале дека полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетиот од страна на судот биле применети само во 26 случаи (види во табелата подолу).

Дали има определено други мерки за обезбедување на присуство?							
	Забрана да го напушти живеалиштето	Јавување во судот	Одземање патна исправа и јавување во судот	Присилно доведување на обвинет	Присилно доведување на оштетен	Присилно доведување на сведок	Вкупно
Да	1	6	1	6	1	1	26
Не							325
Вкупно	1	6	1	6	1	1	351

Набљудувачите забележале дека овие мерки во 14 случаи биле определени на обвинетото лице, во два случаи биле определени за другите учесници во кривичната постапка, односно по еднаш било применето присилното доведување на оштетениот и на сведокот, додека во преостанатите 10 случаи се работи за нотирање на примена на најлесната мерка – покана.

Имајќи ги предвид овие податоци, како нужен коментар се наметнува фактот дека судот воопшто не ги зема предвид мерките коишто може да бидат вистинска алтернатива на најтешката мерка – притворот, а чија што ефикасност е призната во другите поразвиени системи на казнена правда.⁸

Во оваа насока, останува констатацијата дека овие полесни мерки претставуваат само нормативен декор во нашиот ЗКП, коишто во исклучително ретки случаи или воопшто не се применуваат во практиката. За жал, оваа судбина ја делат мерките гаранција, куќен притвор и поголемиот дел од мерките на претпазливост. Во оваа насока, треба да се напомят и аргументите поради кои овие мерки се занемарени, а тоа се во прв план дека не постои адекватен механизам за нивна примена и контрола, ниту дека судот располага со соодветни алатки кои би му дале доволно податоци за увереност дека навистина при нивната примена

7 Ваквите забелешки подолго време се упатуваат на домашните судии, и истите беа препознаени и од страна на Европскиот суд за човекови права, како на пример во предметот “Василковски и Останатите против Поранешната Југословенска Република Македонија”, No. 28169/08, 28 Октомври 2010. За ова види поопширно и кај: Бужаровска Г., Андреевска С., Тумановски А., Примена на мерката притвор според законот за кривичната постапка од 2010 година - правна анализа, ОБСЕ, Скопје, 2015 г.

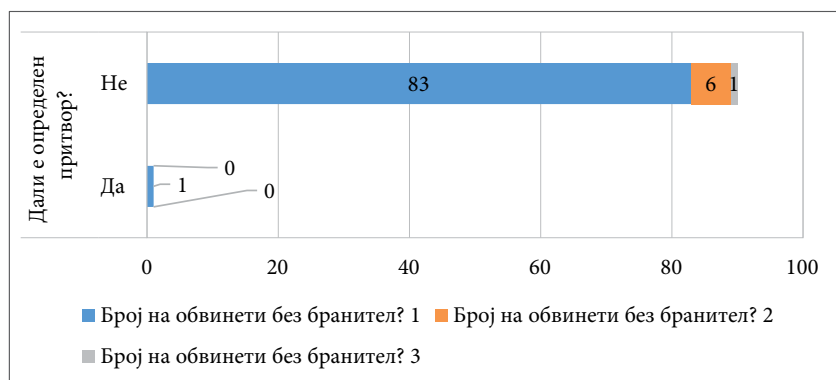
8 Види: Misoski B., Bail, precaution measures and/or house detention: analysis and recommendations for their more frequent use, Proceedings of the Post Doc Colloquium in Public Law, Tirana and Skopje, SEELS Network, 2014.

судот ќе има доволно гаранции дека обвинетото лице ќе се јавува во текот на рочиштата од главната расправа и дека преку нивната примена навистина се исклучени или намалени ризиците поради кои овие мерки и му биле определени на обвинетото лице.

Токму затоа, во оваа насока се дава препораката да се развијат механизми за институционална поддршка на судот за примена на полесните мерки за обезбедување присуство на обвинетото лице во текот на кривичната постапка. Во таа насока, механизмите првенствено ги гледаме преку развивање на капацитетите на Пробациските служби, основани согласно Законот за пробација, воведување на законски измени во Законот за пробација за инкорпорирање на овие мерки во надлежноста на овие служби, како и примена на ЗКП во насока на давање на обврската на пробациските служби да му ги достават овие податоци на судот по службена должност и да генерираат проценки на ризикот на обвинетото лице врз основа на кои судот би ја темелел својата одлука за примена на најсоодветната мерка за обезбедување на присуство на обвинетиот. Конечно, преку овие препораки, судот ќе може да даде вистинско, фактички втемелено образложение на своите решенија со кои ги применува мерките за обезбедување присуство.

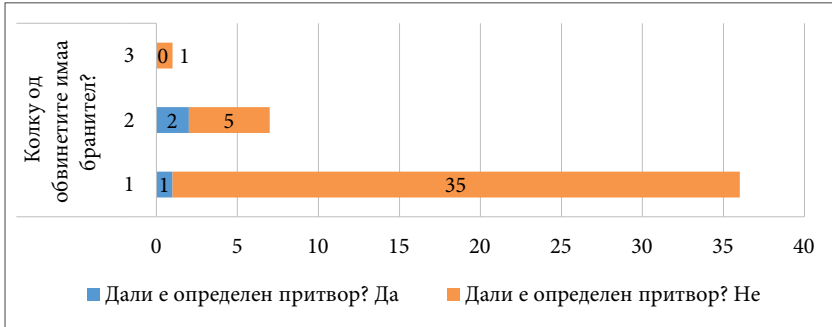
Во поглед на оценката на законитоста на процедурата за примена на овие мерки, може да заклучиме дека освен во еден случај, во сите други случаи испочитувани се барањата на ЗКП за присуство на бранителот при определувањето на притворот на обвинетото лице.

Притвор-без бранител

За поздравување е анализираната практика од страна на набљудувачите (графикон подолу) кога судот во целост ги исполнил процесните одредби за задолжителното присуство на бранителот во условите кога притвореното обвинето лице го дало своето признание за стореното кривичното дело.

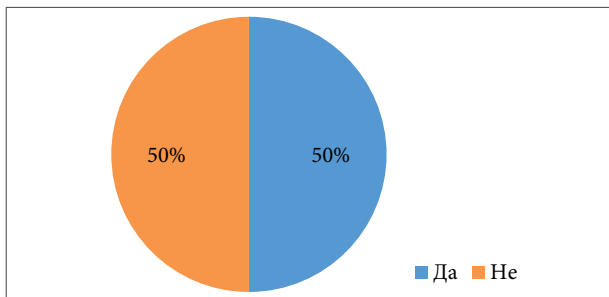
Признание дадено со бранител-притвор

Проблематична е увидената практиката кога судот не постапил во смисла на членот 173 од ЗКП, според кој по даденото признание притворот се укинува доколку бил определен поради постоењето на основаната опасност дека обвинетиот ќе ги сокрие, фалсификува или уништи трагите на кривичното дело или ако особени околности укажуваат дека ќе ја попречува кривичната постапка со влијание врз сведоците, вештаците, соучесниците или прикривачите. Односно, и покрај малиот број на забележани повреди односно од четири нотирани случаи судот во два случаи постапил спротивно на ЗКП, односно не го укинал притворот по даденото признание за вината на обвинетото лице, сепак, постоењето на ваквите случаи не би требало да остане неанализирано. Ова од едноставна причина што доколку се водиме од начелото дека *iura novit curia*, тогаш може да заклучиме дека во овие случаи најверојатно притворот бил определен по повеќе основи, па судот рационално очекувал дека другите основи за продолжување на мерката притвор опстоиле и покрај даденото признание за вината од страна на притвореното лице.

Сепак, доколку се прифати овој аргумент, остануваме на постојниот проблем, нотирани и во овој извештај, за фактичката втемеленост на решенијата за определување на притвор, нивното, честопати, некритично и неосновано определување по повеќе основи од членот 165 од ЗКП, како и нотираниот проблем во однос на образложенијата на решенијата за определување на мерката притвор базирани врз (не)соодветни факти и докази, кои би биле и (не)соодветно нотирани во истите решенија.

Дали притворот беше укинат по признание на вина?

Сите други останати образложенија на овие наводи на набљудувачите би оделе кон заклучок дека станува збор за негација на гореспоменатото римско правно начело, а самото тоа и кон неправилна примена на одредбите од ЗКП. Дотолку повеќе, во овие случаи доколку е на овој начин постапено од страна на судот, бранителите, па и јавниот обвинител како

чувар на законитоста не би требало да го толерираат ваквото постапување, односно истото треба да го напаѓаат во постапката по жалба, од едноставна причина што во овие случаи е загрозено основното човеково право – правото на слобода.

■ ДОКАЗНА ПОСТАПКА

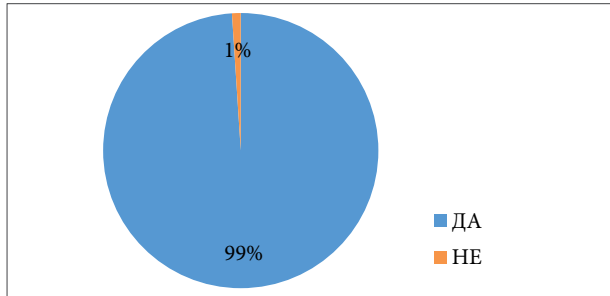
Доказната постапка како сегмент од главната расправа е предвидена во опсегот на членовите 382 до 394 од ЗКП и како таква последователно доаѓа и во законот, но и во систематизирианиот прашалник на Коалицијата, по поуците за првата и можноста на обвинетиот да признае вина на самата расправа. Овој дел од постапката има јасно предвиден редослед во поглед на изведувањето на доказите. Конкретно, најпрво се изведуваат доказите на обвинението и оние кои се во корелација со имотнорправното побарување, а потоа доказите на одбраната и евентуалните докази на обвинението кои би се однесувале на побивање на доказите на одбраната, во вид на реплика, но и доказите на одбраната како одговор на ова побивање, насловени како дуплика.

Законот за кривична постапка утврдува 3 начини на испитување - директно, вкрстено и дополнително. Директното го врши странката која го предложила сведокот, односно вештакот или техничкиот советник, вкрстеното испитување го спроведува спротивната страна, додека пак дополнителното го врши повторно страната која го повикува сведокот, односно вештакот, со тоа што прашањата кои се поставени при ова испитување се ограничуваат на прашањата поставени во текот на испитувањето на спротивната страна. Откако странките ќе завршат со своето испитување, тогаш претседателот на советот (и неговите членови) можат да поставуваат прашања.

Во процесот на доказната постапка, судот има улога да го контролира начинот и редоследот на испитување на сведоците и вештаците и изведувањето на доказите, при тоа водејќи сметка за ефикасноста и економичноста на постапката, како и за утврдување на вистината. Судот во овој дел од постапката одлучува и по приговорите на странките при што може да забрани одредено прашање или одговор на прашање кое е веќе поставено, ако оцени дека е тоа недозволиво или ирелевантно за предметот или пак доколку во прашањето се содржани и прашањето и одговорот, се разбира вкрстеното испитување претставува исклучок од ова.

Набљудувачите во собраните податоци упатуваат на стриктно следење на законските одредби во овој дел, со евидентиран минимален исклучок од 1%, односно во само 2 предмета е евидентирана недоследност во законскиот ред на изведување на доказите и тоа со образложение дека се работи за економичност на постапката. Меѓутоа, она што во перцепцијата на судот е економичност на постапката (во овие 2 случаја), претставува повреда на правата на обвинетиот предвидени во ЗКП.

Дали редоследот на изведување на доказите беше според законскиот редослед

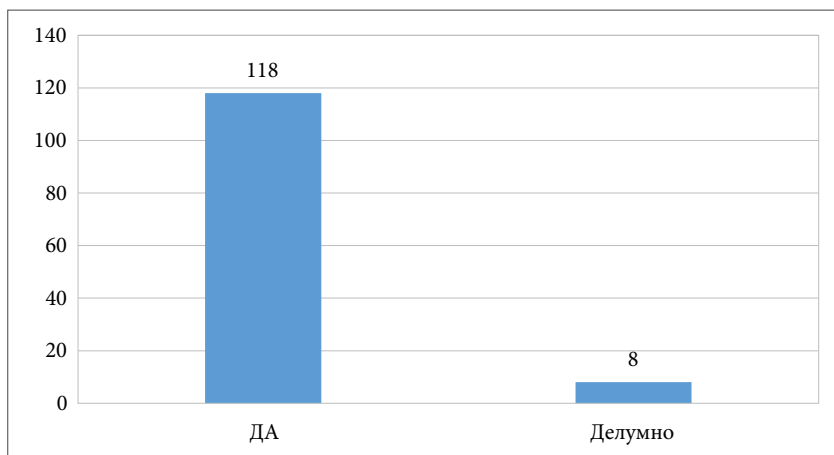

Како новина воведена во ЗКП кој моментално се применува е примена на ставот 2 од членот 386 од истиот кој предвидува давање на заклетва пред самото сведочење од страна на сведокот. Би обрнале внимание на фактот дека судот и покрај предвидената заклетва има обврска да го опомене сведокот за неговата должност да изнесе пред судот сè што му е познато и знае, а се однесува на предметот, при што ќе му укаже дека лажното сведочење само по себе е кривично дело. Од податоците со кои располагавме увидовме дека примената на оваа новина е во некој задоволителен процент од страна на судот - 69%, иако без оглед дали истата е положена или не, оној што ја дава изјавата е предвидено кривично да одговара доколку изнесува неистини како сведок, па оттука можеби се јавува и незадолжителноста во нејзината примена.

Иако за примената на ЗКП, а особено за воведените новини во истиот, во периодот на *vacatio legis*, но и по отпочнување на неговата примена беа одржани бројни обуки, како од страна на Мисијата на ОБСЕ во Скопје, така и од американската адвокатска асоцијација во соработка со Академијата за судии и јавни обвинители и Адвокатската комора, сепак сè уште се детектира потреба од дополнително усовршување на сите чинители во постапката. Ова особено се однесува на примената на институтите директно, вкрстено и дополнително испитување на сведоци, а произлегува од недоволно совладаните техники за примена на истите од учесниците во постапката.

Погорниот заклучок го извлекуваме од добиените податоци токму во делот на начините на испитување. Во прашањата кои беа составени и имплементирани во прашалникот кој набљудувачите го користеа како алатка за пренесување на искуствата и сознанијата кои ги добиле во судот, вметнати се сет на прашања кои се однесуваат токму на начинот и техниките при практикување на видовите на испитување. Имено, прашањата се однесуваат на јасноста, недвосмисленоста и доволната навлезеност односно проученост на предметите од страна на странките во постапката, но и на техничките правила кои судот и странките во постапката мораат да ги почитуваат во текот на постапката.

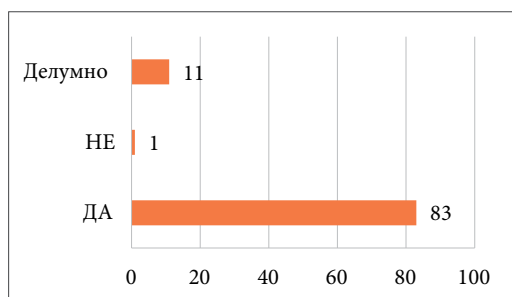
Во делот - дали прашањата кон сведокот/вештото лице при директно испитување се јасни и прецизни, од 126 расправи на кои е изведено директно испитување, доаѓаме до следните податоци:

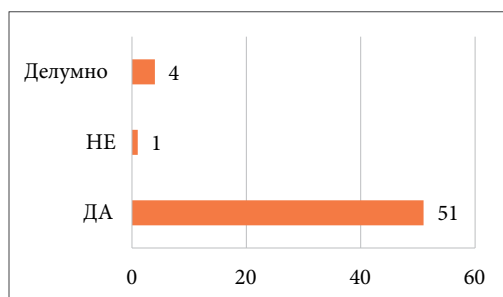
Од прашањата дали за време на директното испитување странката која го повикала сведокот остави впечаток дека знае што прашува и добро го владее случајот, дојдовме до сознанија дека, и кога јавниот обвинител го повикал сведокот, и кога одбраната го повикала, двете страни оставиле впечаток дека знаат што прашуваат и го владеат предметот, видно од подолу наведените графикони.

Директно испитување спроведено од

Јавен обвинител

Бранител

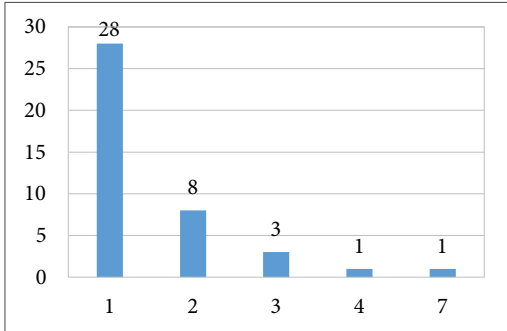
Што се однесува до постапувањето на судот во процесот на изведување на докази, истиот е предвидено да го контролира начинот и редоследот на испитување на сведоците и вештаците и изведувањето на доказите водејќи сметка за ефикасноста и економичноста на постапката и по потреба за утврдување на вистината, но и за достоинството на странките и сведоците во постапката. Судот при постапувањето може и да забрани одредено прашање или одговор на она кое е веќе поставено, ако оцени дека истото е недопустливо или ирелевантно, може да одбие изведување на некој доказ за кој смета дека е непотребен и без значење за предметот, но во никој случај не би можел, по директното испитување, да ја ускрати можноста на спротивната страна вкрстено да го испита спротивставениот сведок. Меѓутоа, на оваа повреда на постапката најдовме во 2% од податоците кои беа предмет на обработка.

Кога станува збор за вкрстено испитување, податоците упатуваат на тоа дека е неопходно да се работи на подобрувања кај сите странки во постапката. Имено, вкрстеното испитување е предвидено да биде ограничено и да се однесува единствено на

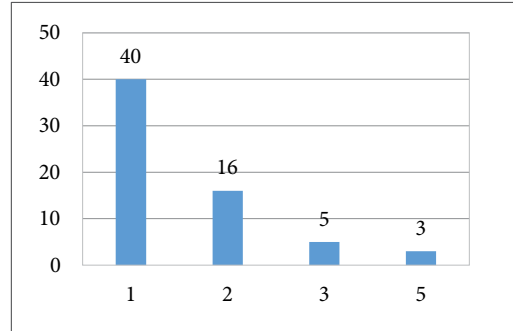
прашања кои претходно биле поставени во текот на испитувањето на сведокот од страна на странката која го предложила. Од ова правило предвидено во ЗКП, при спроведениот мониторинг е најдено на отстапка од 18%. Поточно, при спроведени 88 расправи на кои е извршено вкрстено испрашување, во 72 од нив, а тоа е 82%, вкрстеното испитување било ограничено на прашањата од директното, но во останатите 18% тоа не било случај. Во одредени ситуации евидентирани се случаи во кои судиите директно реагирале на поставување на одредено прашање кое не спаѓа во концептот на вкрстено испрашување иако е дискутабилно дали истите имаат право да не дозволат поставување на одредено прашање без регуларен приговор од странка во постапката. Во други случаи, пак, самите спротивни странки не истакнале приговори по прашањата, па истите станале предмет на разјаснување и одговарање.

Она што е впечатливо од прибраните податоци е фактот што механизмот на вкрстено испитување е повеќе ползуван од страна на одбраната отколку од страна на застапниците на обвинението. Имено, видно и од самите графикони подолу (во кој хоризонталниот приказ на дното од графиконите го претставува број на обвинети лица во постапката), од страна на јавното обвинителство вкрстено се испитани вкупно 64 лица, додека од страна на одбраната 104. Од овој податок може да се извлече заклучок дека бранителите на обвинетите се подетерминирани да ги искористат сите расположливи ресурси кои им се ставени на располагање, како би ја спровеле својата стратегија за одбрана и би ја докажале својата теорија на случај во интерес на обвинетите.

Вкрстено испитани лица од ЈО

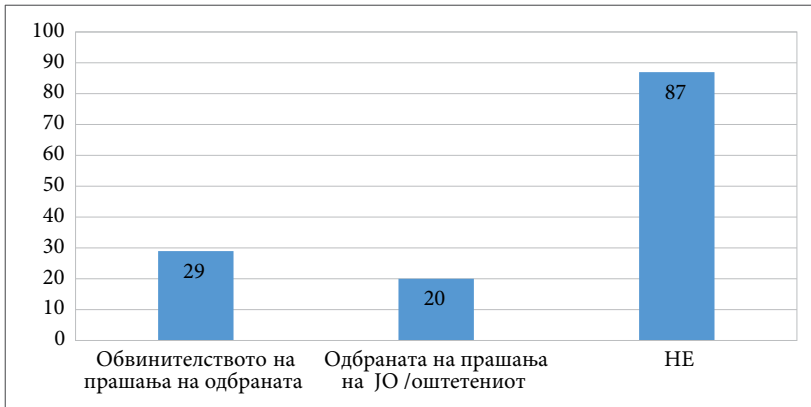
Вкрстено испитани лица од одбраната

Уште еден показател дека странките на постапката треба да работат на подобрување на примената на механизмот - вкрстеното испитување, е фактот што дури во 31% од испитувањата не се употребувани затворени прашања при процесот на вкрстено испитување. Евидентирани се, исто така, и прекини при вкрстеното испитување, поточно во 31% од испитувањата, вкрстеното испитување не се одвивало непречено. Додека пак, по перцепција на набљудувачите, вкрстеното испитување било со процент на успешност од 80%.

Што се однесува до примената на приговорите како тактички механизам за одбрана на сопствената стратегија во конкретниот случај, можеме да увидиме дека впрочем и обвинителството и одбраната практично подеднакво го користат истиот. Меѓутоа, во споредба со минатогодишните статистички податоци од изготвената анализа, каде обвинителството се користело со приговори во 22% од случаите, а одбраната во 11%, оваа година наидуваме на благ пад на овој процент кај обвинителството, а пораст на страна на одбраната. Поточно, обвинителството се користело со приговори во 20% од расправите, а одбраната во 15% што впрочем доведува до приближување на примената на овој механизам.

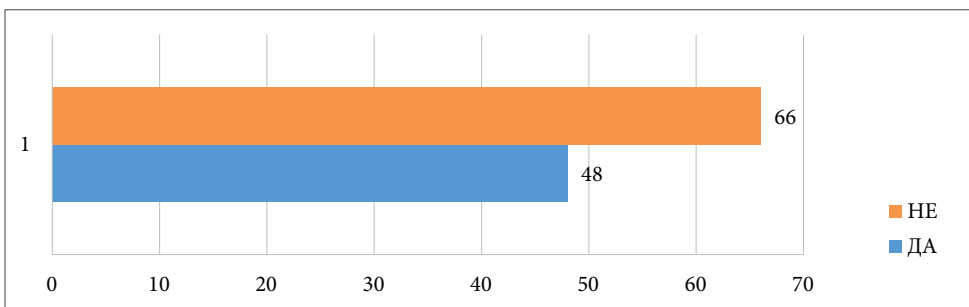
Примена на приговори во текот на постапката

Погоре напомниме дека можноста на судот да поставува прашања со цел да разјасни некои факти и недоследности во исказите не е во потполност ускратена, со оглед на тоа дека во претходниот закон за кривична постапка оваа можност беше ексклузивитет само на судот односно судот беше тој кој ги поставува прашањата, а странките на крајот од испитувањата поставуваа прашања со цел да се утврди некој пропуштен факт. Судот сега има можност да поставува прашања по спроведените испитувања од едната и другата страна на постапката, но тоа не смее да прерасне во посебно испитување.

Примената на оваа можност можеме да ја анализираме од графиконот подолу кој упатува на тоа дека судот во голема мера го користи овој дозволен механизам да поставува прашања, и тоа во 48 следени расправи или процентуално во 42% од следените расправи.

Дали судот го користи своето право да поставува прашања на сведокот/вештото лице

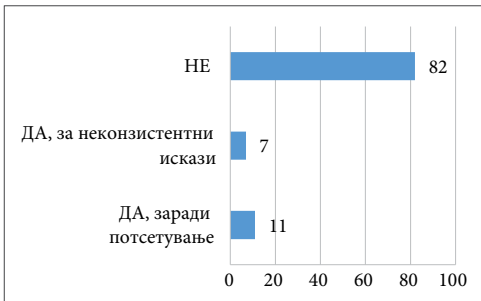

Во некои од прашалниците дури стои и дека судиите оваа своја можност ја трансформирале во сосема посебно испитување на сведоците/вештаците. Очигледно е дека овие стари навики кои влечат корени од претходниот систем сè уште наоѓаат примена иако системот на постапката е дијаметрално променет.

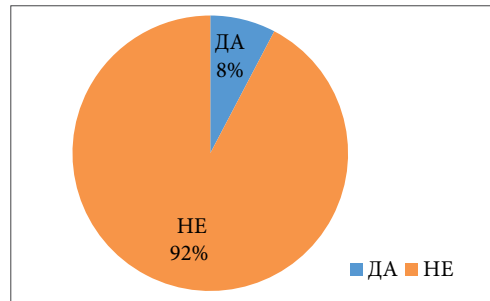
Во поглед на чл.388 ст.2, поточно исклучокот од непосредното изведување на доказите, во кој е предвидено дека исказите на сведоците дадени во текот на истражната постапка и изјавите собрани во рамките на дејствијата на одбраната во текот на истражната постапка може да се користат при вкрстеното испитување или при побивање на изнесени наводи или одговор на

побивање, заради оцена на веродостојноста на исказите дадени на главната расправа, можеме да утврдиме дека во голема мера не се пристапило кон примена на овој исклучок. Меѓутоа, во одреден процент, односно во 18% од случаите кога е дојдено до примена на исклучокот, тоа е направено поради неконзистентни искази односно поради потсетување на веќе дадениот исказ на сведокот со цел да се изврши негова дискредитација, а ова во случај кога исказот даден при директното испитување отстапувал од претходно дадениот исказ. Исто така, во помал процент од расправите, т.е. во 8% од следените расправи, јавниот обвинител предложил да се чита исказот на сведокот односно обвинетиот даден во претходна постапка.

Користени изјави/искази дадени во претходна постапка

Читање на исказ на обвинетиот даден во претходна постапка

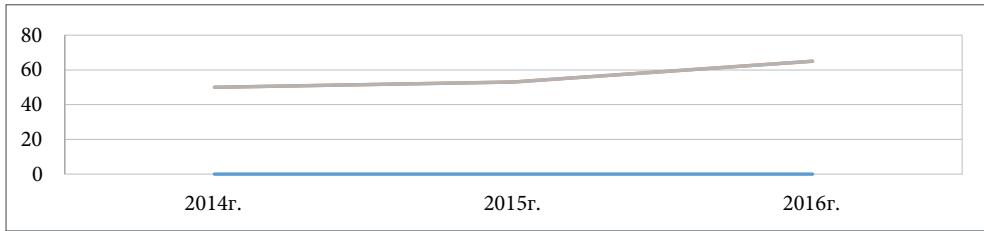

Кога станува збор за испитување на обвинетиот во текот на постапката, битно е да се наведе дека согласно чл.391 ст.1 истиот се испитува по предлог на одбраната. Со вметнување на оваа одредба во законот целосно се напушта принципот на испитување на обвинетиот по автоматизам во постапката и тоа поради потребата на обвинителството за докажување на обвинението. Со истапување од овој систем на испитување, му се овозможува на обвинетиот да не биде сослушан во постапката односно тоа се остава на диспозиција на одбраната, а не како претходно да мора да се користи со правото на молчење, кога смета дека не треба да дава исказ, па со тоа да се наметне една поинаква слика за него, најчесто дека е виновен и да се носат за него и за неговите дејствија прерани заклучоци од страна на судот.

Доколку од страна на одбраната е даден предлог за испитување на обвинетиот, истиот во текот на расправата се испитува согласно правилата кои се применуваат и важат за испитување на сведоци односно вештаци во поглед на видовите на испитување, со тоа што обвинетиот не може да одбие да одговара на прашања поставени според концептот на вкрстеното испитување.

Од прибраните податоци од оваа година добивме статистика дека обвинетиот во постапката бил сослушан во 65% од следените расправи, што упатува на пораст во однос на податоците од претходните години кои велат дека тој процент во 2015 е 53%, додека пак во 2014 е 50%.

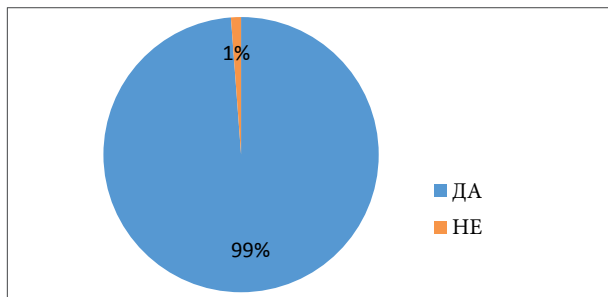
Дали обвинетиот е испитан

■ ПРАВИЧНО СУДЕЊЕ - еднаквост на оружјето

Во поглед на оценката на еднаквоста на оружјето на странките, може да се заклучи дека набљудувачите го задржуваат ставот од минатите години. Односно, во однос на прашањата дали странките биле подеднакво третирани од страна на судот и дали одбраната ги имала истите можности како и обвинителството во предлагањето на докази, набљудувачите одговориле потврдно со високи 99 %. Односно, од дадените одговори само во три, односно во два случаи негативно одговориле на овие прашања, видно од графиконот подолу.

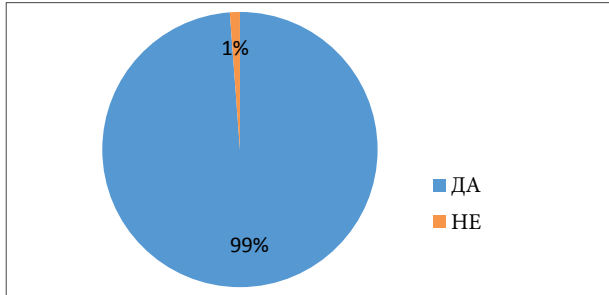
Дали одбраната и обвинителот беа еднакво третирани од страна на судот

Во таа насока, може да се констатира дека во текот на главната расправа кога и најмногу доаѓа до израз можноста за спротивставување на оружјата пред судот, судот во голема мерка подеднакво ги третира странките, односно им дава подеднаква можност да предлагаат докази. Притоа, констатираните забелешки⁹ во насока на ограничувањето на правото на еднаквост на оружјата веројатно се должи на нееднаквите можности на странките, пред сè во текот на претходната постапка, кога и се прибираат доказите, па аналогно на тоа, доколку странките не се во можност определени докази да ги приберат во текот на истрагата, нема ни да можат истите да ги предложат да бидат изведени во текот на главната расправа. На тој начин, всушност, проблемите во поглед на еднаквоста на оружјето на странките како дел од начелото на правично судење, можно е да се замаскирани доколку истите се анализирани единствено преку нивната оценка за улогата на судот во текот на главната расправа.

⁹ Види: Калајџиев Г., Денковска М., Анализа на податоците од набљудуваните судски постапки во 2015 г., Коалиција „Сите за правично судење“, Скопје, 2015 г., стр. 52.

Дали одбраната ги имаше истите можности како и обвинителството во предлагање докази?

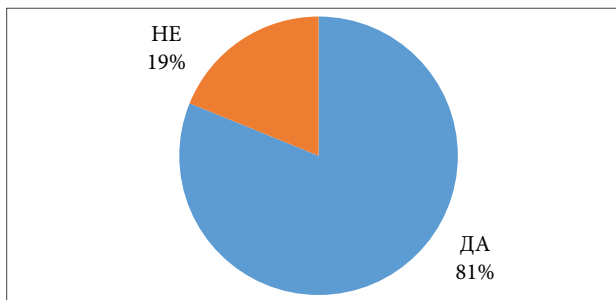

Право/начело на јавно судење

Во поглед на јавноста, како едно од основните начела на судските постапки, може да констатираме дека набљудувачите не забележале поголеми недоследности при примената на одредбите од ЗКП. Па така, набљудувачите констатирале дека и во случаите кога јавноста била исклучена, тоа било сторено согласно одредбите од ЗКП.

Она што е интересно во поглед на заштитата на правото на јавност на судењата е очигледното стагнирање кај јавното објавување на времето и на предметите што се водат во судовите. Во поглед на ова прашање имаме константно влошување, па така во однос на минатата година, кога пред судницата не било објавено времето и местото на судењата само во 12 % од набљудуваните предмети¹⁰, оваа година тоа се јавува во скоро 20% од анализираните предмети. Причините за ова влошување на правото на информирањето на јавноста за тоа кои постапки кога и каде се одржуваат во судските згради може да бидат лоцирани во фактите дека имаме лошо одржување на информационите табли во судовите; дека едноставно во Судскиот буџет имаме лошо планирање на тековното одржување на овие системи за известување или дека административните служби во судовите не се соодветно запознаени со значењето на навременото известување за рочиштата што се водат во судовите, па поради тоа и ја занемаруваат оваа своја обврска при тековното остварување на судската надлежност.

Дали местото и времето на судењето беа јавно објавени на таблата надвор од судницата?

¹⁰ Ибид, стр. 54.

Право/начело на непристрасност

Едно од есенцијалните начела во рамките на правото на фер судење и правична постапка несомнено е и начелото за непристрасност на судот. Анализата на заштитата на ова начело низ судските постапки беше втемелена врз сет од неколку прашања кои се однесуваа на изземањето на судиите, што е несомнено еден од механизмите во услови на препознаена пристрасност на судот кон некоја од странките. Притоа, од набљудуваните рочишта набљудувачите не посведочиле за случај во кој странките побарале изземање на судиите. Од овие податоци може да заклучиме дека судот соодветно ги применувал и добро внимавал на одредбите преку кои во ЗКП е предвидено задолжителното изземање на судиите, како и дека соодветно ја водел постапката без притоа да остави основи за сомневање во својата непристрасност, како основ за факултативно изземање на судиите.

Интересен е податокот според кој набљудувачите на седум рочишта забележале дека судиите имаат веќе оформено мислење во поглед на предметот. Особено значаен е податокот дека во последните три години оваа бројка константно расте, односно од само три случаи пред две години, доаѓа до пет минатата година, и конечно до седум оваа година. Притоа интересно е да се напомене дека овие предмети најчесто се однесуваат на случаите кога обвинетите имале дадено признание за вината, но и покрај малиот број на евидентирани вакви случаи, односно само седум рочишта од вкупно набљудувани 450, ваквата практика дава определена основа за загриженост, бидејќи кај овие случаи наместо активна оценка на признанието од страна на судот имаме ситуација каде судот едноставно како едвај да го чека признанието за да си го потврди својот став во однос на обвинетиот. Дотолку повеќе, во овие случаи би требало да се преоцени и улогата на бранителот на обвинетото лице, односно, дали и како го советува својот клиент во поглед на признанието. Преку ваквата улога на судот се доведува во прашање целокупниот гарантен и заштитен механизам во лицето на судот. Како евентуален излез од оваа состојба, веројатно би послужила евентуалната идна реформа на одредбите од ЗКП каде би се вовело посебното рочиште за оценка и одмерување на кривичната санкција, па со тоа и во овие случаи пред судот би требало да се изведат дополнителни докази со кои би се потврдила вината на обвинетиот констатирана од страна на судот преку признанието на обвинетиот.

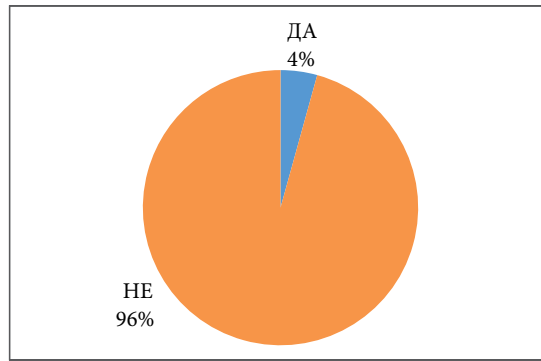
Од податоците може да заклучиме дека судот бил пристрасен во пет случаи додека во два случаи го заплашувал обвинетото лице. Притоа, заплашувањето во овие случаи, објаснето од нашите набљудувачи, било детектирано на тој начин што судот го фаворизирал признанието на обвинетото лице на тој начин што при објаснувањето на одредбите од Законот за утврдувањето на видот и одмерувањето на висината на кривичната санкција, користел зборови преку кои го стимулирал признанието и го апострофирал фактот дека преку признанието обвинетиот би добил полесна санкција, во споредба со спроведената главна расправа, кога би добил повисока санкција.

Во овие случаи сметаме дека можеби може и да се работи и за несреќна формулација на зборовите од страна на судот, сè со цел, дури и на некој начин да му излезе во пресрет на обвинетиот, при објаснувањето на последиците од даденото признание. Сепак, сметаме дека ваквата постапка на судот би требало да се минимизира и елиминира преку соодветен тренинг на судиите, со цел да се избегне практиката на судот кога самото навестување на последиците од признанието на вината на обвинетиот би можеле да бидат протолкувани од страна на обвинетиот или учесниците во постапката како некакво фаворизирање на признанието од страна на судот. На тој начин признанието би се дало единствено како

резултат на слободната волја на обвинетото лице и истото не би било обременето со било какви иницијативи или суптилни притисоци од страна на судот.

Во насока на дополнителниот тренинг на судиите, несомнено треба да се нагласи и тренингот на судиите за начинот на комуникацијата помеѓу судот и странките, особено имајќи го предвид фактот дека токму ваквата несоодветна *ex-parte* комуникација може во голема мерка да го загрози впечатокот за (не)пристрасноста на судот кај обвинетиот или кај генералната јавност. Овој впечаток се темели на фактот дека набљудувачите ја забележале оваа практика во 12 рочишта, што значи значително зголемување во однос на минатата година кога оваа комуникација била евидентирана во само 5 случаи.

Дали имало несоодветна *ex-parte* комуникација

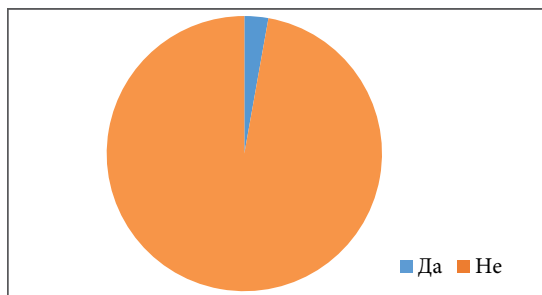
Причините за потребата од дополнителен тренинг за судиите произлегуваат од фактот дека во услови на несоодветна *ex-parte* комуникација судот ризикува да биде прифатен како близок до некоја од странките, со што кај генералната јавност се губи впечатокот на неговата непристрасност. Понекогаш дури и бранителите се трудат и/или ја злоупотребуваат оваа несоодветна комуникација со судот, со цел да се претстават себе си пред своите клиенти дека имаат близок однос/контакт со судиите, за на тој начин да си ги оправдаат не секогаш реалните ветувања дадени на своите клиенти за исходот од кривичната постапка.

Пресумпција на невиност

Тесно поврзано со пристрасноста и погоре анализираните прашања е и прашањето за пресумпцијата на невиност. Годинава, за разлика од минатата година, имаме влошување на состојбата изразена низ податоците за перцепцијата на набљудувачите. Односно набљудувачите забележале кршење на ова право на обвинетиот во осум случаи или во три проценти, што е три пати повеќе од минатата година кога кршењето на ова право било забележано само во еден процент од случаите¹¹.

¹¹ Ибид, стр. 60.

Дали постоеше нешто што би сугерирало дека не е почитувано начелото на пресумпција на невиност

Оваа констатација, доколку се поврзе со претходните податоци во однос на непристрасноста на судот, каде нашите набљудувачи утврдиле дека судот бил пристрасен во 7 случаи, а додека пак, во осум случаи било повредено правото на пресумпција на невиност на обвинетото лице, може да доведат до заклучокот дека во сите евидентирани случаи судот бил пристрасен на штета на обвинетото лице. Не е потребно да се коментираат последиците од ваквиот заклучок. За таа цел сметаме дека е неопходно да се спроведе дополнителен тренинг на судиите во поглед на нивната улога во текот на постапката за оценка на признанието на обвинетото лице. Сепак, доза на оптимизам влева ниската бројка на евидентирани предмети, што води кон заклучокот дека оваа појава не е прешироко застапена кај судиите и дека лесно би можела да се осуети и отстрани.

Право на одбрана

Правото на одбрана беше анализирано низ сет од неколку прашања кои се однесуваа на поуката за правата на обвинетиот, ефикасноста на бранителите во остварувањето на својата теорија на случај во текот на главната расправа, пристапот на одбраната до сите докази, соодветното време за подготовка како и на евентуалните ограничувања на ова право и/или ограничувањата на правото на комуникација со својот бранител на притворените обвинети лица. Во поглед на ефективност од правото на одбрана, нашите набљудувачи забележале дека во 19 случаи, односно 12% од одговорите на ова прашање, бранителите не биле на висината на својата задача во однос на обезбедувањето на ефикасна и стручна одбрана на своите клиенти. Во таа насока, и покрај релативно нискиот процент од вкупниот број на набљудувани предмети, сепак, должни сме да напомене дека бранителите, а и адвокатурата како стручна фела е должна да се грижи за обезбедување на постојани обуки и унапредување на професионалните стандарди на своите членови. Токму затоа, потребно е да се вршат константни анализи за ефикасноста и професионалноста на бранителите¹², особено во услови кога е воведен акузаторен систем особено евидентен во текот на главната расправа, во кој од дејствијата на одбраната во голема мерка зависи и конечниот исход на кривичната постапка. Дополнителен аргумент во прилог на овој факт

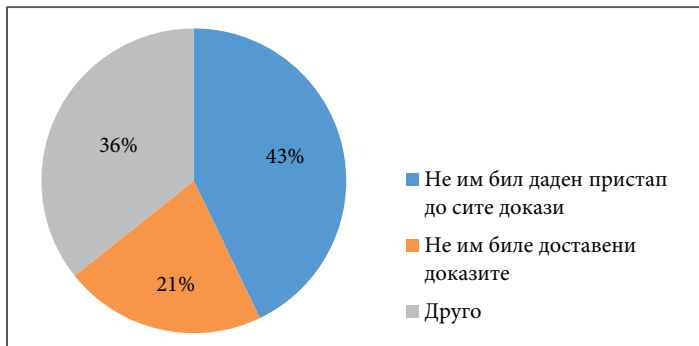
12 Значењето на улогата на бранителот во текот на акузаторната кривична постапка, а особено во текот на постапката за спогодување било апострофирано преку повеќе емпириски истражувања уште во 70-тите години од минатиот век во САД и Англија – види повеќе на пример кај: Albert Alschuler, *The Defense Attorney's Role in Plea Bargaining*, 84 *Yale Law Journal* 1179 (1974); Baldwin J. & McConville M., *Negotiated justice: pressures on defendants to plead guilty*, London : Martin Robertson, 1977. Или за посовремени истражувања види: McConville, Mike, *Plea Bargaining: Ethics and Politics*, pp. 562-587, *Journal of Law and Society*, Vol 25, No. 4, 1998; Yue, Ma, *Prosecutorial Discretion and Plea Bargaining in the USA, Germany, France and Italy: A Comparative Perspective*, *International Criminal Justice Review*, 2002, 12, 22

е и загрижувачкиот тренд на пораст во однос на минатата година, и тоа од 6%¹³ на 12% од анализираните одговорени прашалници. Притоа, мислиме првенствено на соодветното обликување на теоријата на случајот на одбраната, преку предлагањето на соодветни докази, и конечно, до нивната активна улога во побивањето на доказите на обвинението преку вкрстените прашања и уметноста на поднесување на приговори до судот за неприфаќање на поставените прашања од страна на обвинителството при сведочењето на сведоците.

Притоа, во однос на ефикасноста на дадената одбрана, во своја одбрана, бранителите најчесто ги навеле аргументите дека немале доволно време за подготовка на својата одбрана или дека биле соочени со определени ограничувања на контактот со своите клиенти. Вакви недоследности набљудувачите забележале во четири случаи.

Бранителите традиционално како проблеми во поглед на обезбедувањето на ефикасна и ефективна одбрана на своите клиенти ги навеле ограничувањето на пристапот до сите докази со кои располагало обвинителството (во 6 случаи), недоставувањето на доказите (во 3 случаи) и останати 5 други случаи кога им било попречено ова право на бранителите. Забележливо е дека оваа година имаме драстично зголемување на овие оплаки од страна на бранителите и тоа од два евидентирани случаи минатата година до четиринаесет оваа година, или седум пати повеќе¹⁴.

Дали одбраната реагираше поради тоа што

Тоа значи дека посакуваните цели на реформата на кривичната постапка¹⁵ применети преку носење на ЗКП во 2013 година, немаат соодветен одек во практиката, па аналогно на тоа би требало да се размислува кон промена на одредбите на ЗКП во насока на инкорпорирање на гарантни механизми за бранителите во насока на засилувањето на обврската за пристап до сите докази на обвинението до одбраната. Ова би се овозможило преку воведувањето на забрана за изведување на докази што не им биле доставени на бранителите, а се на штета на обвинетиот или преку воведување обврска за изведување на докази кои што се од корист за одбраната и кои одбраната тврди дека обвинителството ги поседува, но не им биле дадени на бранителите. Понатаму, би требало да се забрани практиката на ограничен пристап на бранителите до определени докази на тој начин што не им се дозволува нивно копирање,

¹³ Ибид, стр. 68.

¹⁴ Ибид, стр. 70.

¹⁵ Види: Крапац Д., Камбовски В., Бужаровска Г., Калајџиев Г., Стратегија за реформа на казненото право, Министерство за правда, Скопје, 2007 г. достапна на: http://arhiva.vlada.mk/registar/files/strategija_kazneno.pdf

(пре)снимање или препис. Односно, во случаите кога доказите само им се презентираат на бранителите во канцеларијата на обвинителството, без притоа да им биде овозможено на бранителите истите докази да ги фотокопираат или препишат, или оваа активност е обременета со несоодветно високи трошоци за копирање или електронско умножување на друг електронски медиум за пренос на податоци.

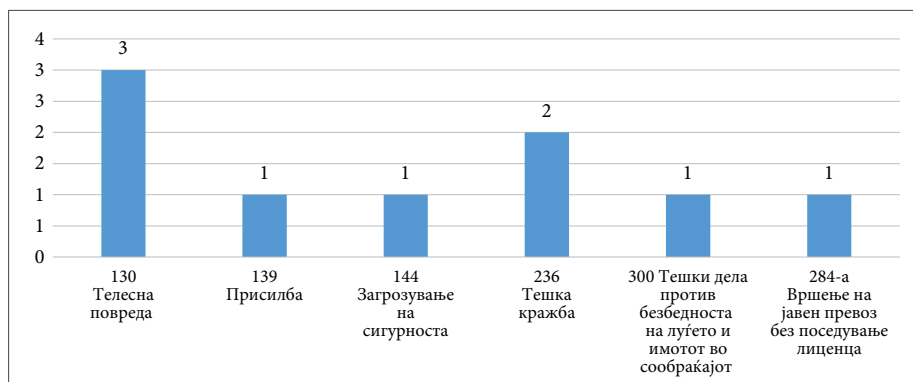
Исто така, сметаме дека е неопходно да се променат и прошират законските рокови според кои осомничениот и бранителот во текот на истрагата имаат право да достават определени исправи, докази или да бараат од обвинителот да спроведе определени истражни дејствија и обезбеди определени докази, во смисла на ставот 4 од членот 302 од ЗКП, како и да се предвиди посебен рок во текот на главната расправа што би значел соодветно време за подготовка на одбраната во однос на ново добиените докази од обвинителството.

■ ИЗРЕКУВАЊЕ И ОБЈАВУВАЊЕ НА ПРЕСУДА

По изведувањето на сите докази, односно по завршувањето на доказната постапка и по завршувањето на главната расправа, согласно ЗКП последователно доаѓаат одредбите кои се однесуваат на пресудата. Нашиот закон за кривична постапка препознава 3 вида на пресуди и тоа: одбивателна - со која обвинението се одбива, ослободителна - со која обвинетиот се ослободува од обвинение и осудителна - во која обвинетиот се огласува за виновен.

Набљудувачите на Коалицијата не детектирале одбивателни и ослободителни пресуди, но затоа пак во текот на постапка најдено е на ситуации каде е повлечен обвинителниот акт од страна на обвинителот. Во 9 од следените предмети, обвинителниот акт е повлечен, со тоа што тоа е сторено во 3 предмети каде како основ за гонење е сторено кривично дело „Телесна повреда“, во два предмета „Тешка кражба“ и по еден со предвидени кривични дела „Присилба“, „Загрозување на сигурноста“, „Тешки дела против безбедноста на луѓето и имотот во сообраќајот“ и „Вршење на јавен превоз без поседување лиценца“.

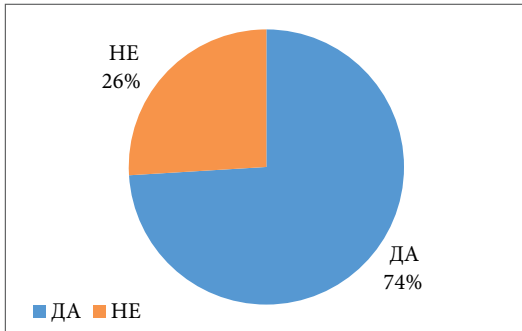
Повлечени обвиненија според вид на кривично дело

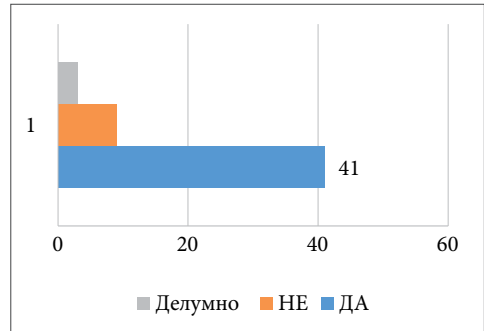
Одредбите на ЗКП предвидуваат пресудата да биде јавно објавена веднаш по нејзиното изрекување, со тоа што доколку судот не е во можност истата да ја изрече истиот ден по завршување на самата главна расправа, да го одложи и објавувањето на пресудата, но

најмногу за 3 дена. Објавувањето на пресудата е предвидено да биде извршено од страна на судот (претседателот на советот или судијата поединец) и тоа во присуство на странките, нивните законски застапници, полномошници, бранители, при што изреката на истата јавно се чита и накратко се соопштуваат причините за нејзиното донесување. Во краткото образложение, судот дава осврт кон кривичното дело за кое се „товари“ и веќе е осуден (со пресудата) обвинетиот, како и на презентираниите докази.

Јавно објавување на пресудата

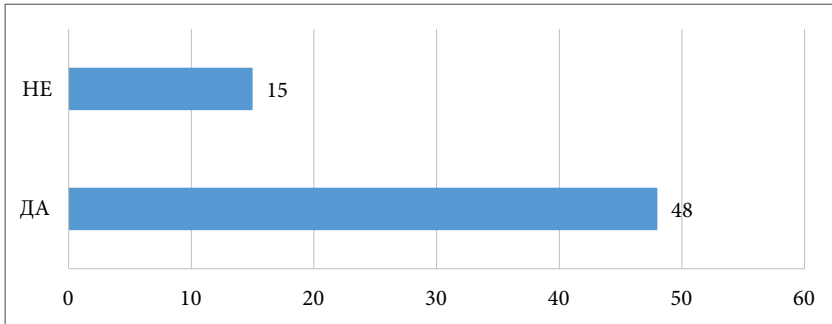
Дали судот се осврна на кривичното дело со кое обвинетиот се товари и на презентираниите докази

Од обработените податоци на набљудувачите најдовме на податоци дека пресудата е јавно објавена во 74% од случаите, наспроти 26% каде истата не е (види во графиконот горе - лево), но и на податок дека на расправите на кои е дојдено до објава на пресудата, во 41 случај, односно расправа, судот се осврнал на кривичното дело и доказите, на 3 расправи делумно, додека на 9 расправи воопшто не посветил време и внимание на тоа (види во графиконот горе десно). Во споредба со минатогодишните статистички податоци кои беа собрани за потребите на иста ваква анализа, можеме да забележиме тренд на зголемување на процентот на јавно неизречените и необјавени пресуди. Конкретно, согласно минатогодишните податоци, судот во 88% од случаите јавно ја објавил пресудата, наспроти 12% во кои не го сторил тоа.

Меѓутоа, она што е за нас битно е дека согласно чл.406 од ЗКП, по објавување на пресудата, претседателот на советот или судијата поединец ќе ги поучи странките за правото на жалба, како и за правото на одговор на жалба. Доколку пак е евентуално изречена условна осуда, судот има обврска да предупреди на значењето на условната осуда и условите на кои мора да се придржува обвинетиот, сега веќе осуден.

Дали на обвинетиот му се објаснети условите за жалба

Како што може да се забележи од погорниот графикон, во 24% од случаите, кои одговараат на 15 набљудувани расправи, судот не ги објаснил условите за жалба иако имал обврска да го стори тоа, без оглед дали обвинетиот бил со свој бранител на самата расправа или не. Додека пак во 76% од расправите, кој процент одговара на 48 набљудувани расправи, судот постапил согласно закон. Би напомнале дека овој податок не би бил фрапантен доколку би имале податоци дека во голема мера од случаите каде судот не ги објаснил условите за жалба, бил присутен бранител на обвинетиот, кој како професионалец би можел подоцна да го посветува својот клиент за процесот на жалбената постапка, меѓутоа со овој податок не располагаме така што дополнително не би го коментирале.

Доколку направиме осврт и компарација на податоците кои се однесуваат на бројот на пресуди (осудителни) наспроти бројот на пресуди во кои има признание на вина би дошле до следниот заклучок прикажан во графиконот подолу:

Институтот на признание на вина во текот на постапките е видно во голема мера применуван. Податоците упатуваат на висок процент на признание на вина во постапка, односно 64% од вкупниот број на следени предмети, наспроти редовните (осудителни) пресуди застапени со 36%. Ова генерално се должи како на потребата и заложбата на бранителите на обвинетите на пониски казни, со оглед на тоа што при признание на вина процентуално се намалува и висината на казната, така и на веќе со години утврдените ставови и перцепции на судовите во поглед на обвинетите и неминовноста за нивна евентуална осуда, па врз основа на тоа и обвинетите се само повеќе или помалку осудени, но сепак осудени.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ:

- Опстојуваат детектираните проблемите за неуредната достава, а согласно на тоа и непојавувањето на странките, вештаците и сведоците на судските расправи.

Препорака: неопходно е да се разработи и подобри системот на достава до сведоците и воведување на ефикасен систем за електронска достава до странките и вештаците, како и активно вклучување на МВР во обезбедувањето на личните податоци.

- Проблематична е практиката на неспроведување на обвинетите и притворени лица од казнено поправните установи. Причините најчесто се должат на: проблеми во координација со системот за евиденција на спровод на лица лишени од слобода, или на недостаток на финансии или возила за спроведување на овие лица.

Препорака: унапредување на координацијата помеѓу органите и подобрување на АКМИС Системот, со цел отстранување на овие забележани проблеми. Реално алоцирање на буџетски средства за нормално функционирање на судовите.

- Во делот на воведните говори утврдена е практиката на несоодветно конципирање или изнесување на содржината на истите, на тој начин што истите се сведени на читање на обвинението, изнесување докази, апострофирање на претходната осудуваност на обвинетото лице, без при тоа да биде изнесена теоријата на случајот ниту пак определување на правните прашања по кои ќе расправа.

Препорака: Обезбедување на дополнителна обука на субјектите во кривичната постапка во однос на правилната примена на одредбите од ЗКП кои се однесуваат на воведните говори.

- Признанието за вина, иако нов, е соодветно застапен институт во националниот систем на казнена правда и истото не зависи од видот на кривичното дело, иако почесто се применува за полесните кривични дела. Вака добиените податоци го генерираат заклучокот дека овој институт е препознаен од страна на субјектите во кривичната постапка како ефикасна алатка за брзо, ефикасно и ефективно завршување на кривичните постапки.
- При оценката на даденото признание забележана е несоодветна практиката од страна на судовите за прифаќање на манливи признанија, односно ситуации кога судот целосно не утврдил дали дадените признанија се свесни и/или доброволни.

Препорака: потреба од дополнителен тренинг на судиите со цел проактивна заштита на правдата во услови на дадено признание во текот на главната расправа, односно зголемување на нивната активна улога при оценката на даденото признание.

- При оценката на даденото признание забележана е несоодветна практиката од страна на судовите за прифаќање на признанија без доволна фактичка поткрепеност. Односно, во текот на редуцираната доказна постапка се изведуваат докази само за претходната осудуваност на обвинетото лице.

Препорака: реформа на ЗКП во насока на воведување на овластувањето на судот да побара од странките да изведат докази во количина и квалитет што се неопходни за судот да може целосно да го прифати признанието на вината на обвинетиот или воведување на одредби за одржување на посебно рочиште за утврдувањето на видот и за одмерувањето на висината на санкцијата.

- Ретка примена на мерките за обезбедување присуство на обвинетото лице кои што може да бидат алтернатива на притворот, а чијашто ефикасност е призната во другите поразвиени системи на казнена правда.

Препорака: воведување на адекватен механизам за примена и контрола на полесните мерки кој на судот би му дал доволно податоци и гаранции за нивна ефикасна примена. Овие механизми може да бидат воведени преку законски измени во ЗКП и во Законот за пробација преку инкорпорирање на овие мерки во надлежноста на пробациските служби.

- Евидентирана е недоследност во законскиот ред на изведување на доказите со образложение дека се работи за економичност на постапката.

Препорака: да се следат одредбите од ЗКП во однос на редоследот на изведувањето на доказите.

- Утврден е висок процент на неправилна примена на одредбите од ЗКП коишто се однесуваат на директното, вкрстеното и дополнителното испитување на сведоците и вештаците, што произлегува од недоволно совладаните техники за примена на истите од учесниците во постапката.

Препорака: потреба од дополнителен тренинг на странките во кривичната постапка за правилна примена на овие институти.

- Неоправдано честа примена на овластувањето на судот на крајот од испитувањето на сведоците/вештаците да поставува прашања; активност на судот која во определени случаи дури прераснува во посебно испитување.

Препорака: реформа на одредбите од ЗКП во насока на елиминирање на ова овластување на судот.

- Утврдени се определени пропусти кај административните служби во судовите, огледани во несоодветни објави за времето и местото на одржување на рочиштата од судските предмети.

Препорака: зголемување на јавноста и транспарентноста на судовите преку јавно објавување на времето и местото на рочиштата, како на веб-страницата на судовите, така и во рамките на судските згради.

- Повторно евидентирана практика на кршење на процесните права на одбраната преку ограничувањето на пристапот до доказите или отежнување на увидот во истите.

Препорака: доуредување на одредбите од ЗКП во насока на елиминирање на практиката на ограничен пристап на бранителите до доказите на обвинителството, како и преиспитување на донесените правила за висината на надоместокот на трошоците за увид и препис.

- Тренд на зголемување на процентот на јавно неизречените и необјавени пресуди.

Препорака: доследна примена на одредбите од ЗКП за јавно изрекување и објавување на пресудите.